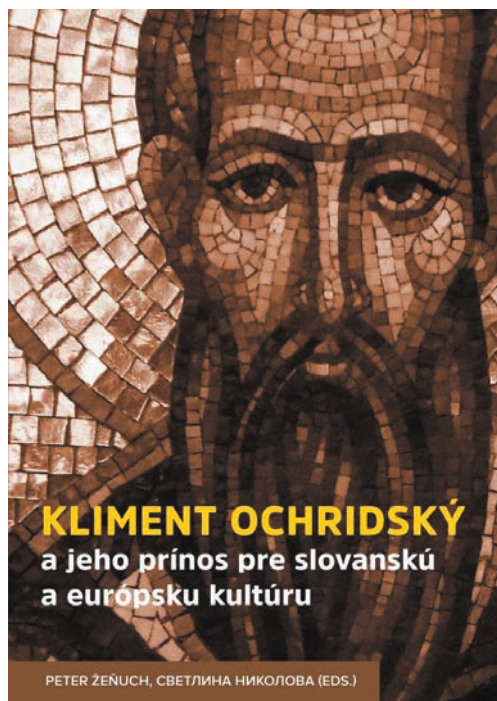

SPRÁVY A RECENZIE

**Kliment Ochridský a jeho prínos
pre slovanskú a európskú kultúru/
Климент Охридский и его вклад
в славянскую и европейскую культуру**

Монотематический сборник статей «*Kliment Ochridský a jeho prínos pre slovanskú a európskú kultúru*» (под ред. Петра Женьюха и Светлины Николовой, Братислава – София, 2017, 184 с., ISBN: 978-80-89489-31-2) является сборником докладов, представленных на научной конференции «*Язык и культура в славянских взаимосвязях. Климент Охридский и его вклад в славянскую и европейскую культуру (к 1100-й годовщине его смерти)*», прошедшей 5-7 октября 2016 года в Братиславе, организованной Институтом славистики им. Яна Станислава Словацкой академии наук при сотрудничестве с Кирилло-мефодиевским исследовательским центром Болгарской академии наук и Институтом болгарского языка им. проф. Л. Андреевича БАН при поддержке чрезвычайного и уполно-

моченного посла Болгарской Республики в Словакии Маргариты Ганевой.

Сборник предваряет вступительное слово организатора конференции Петра Женьюха *о Клименте Охридском и его вкладе в славянскую и европейскую культуру* на словацком и русском языках, в котором подчеркивается принципиальное значение творчества Климента Охридского для развития славянской письменности и образования в свете институционализации славянской богослужебной, духовной и письменной культуры.

Светлина Николова в статье под названием «*Святой Климент Охридский в контексте письменной культуры на Балканах*» говорит о историческом и культурном контексте, в котором происходила деятельность первого епископа болгарского народа, связанная с созданием славянской азбуки, переводом важнейших богослужебных текстов и написанием оригинальных агиографических и гимнографических произведений, а также по введению и систематическому распространению новой письменности и просвещения в Болгарии.

В статье «*Култът на св. Климент Охридски през периода на византийското владичество в българските земи (XI – XII вв.)*» Димо Чешмеджиева приводятся основные точки зрения ученых на проблему развития культа болгарских святых, в частности Климента Охридского. Автор комментирует существующие мнения и высказывает свою точку зрения по вопросу установления культа святых Кирилла, Мефодия и Климента Охридского.

Ян Страдомский в статье «*Przyczynek do badań nad krytyką tekstu „Słowa na Niedzielę Palmową“ Klemensa Ochrydzkiego*» рассматривает два списка «Слова на цветоносную неделю», автором которого считается Климент Охридский, и сравнивает их с другими известными вариантами «Слова». На основе проведенного текстологического исследования автор заключает, что данные списки, хранящиеся в Национальной библиотеке в Варшаве, характеризуются архаической орфографией и языком, а также сохраняют форму древнего южнославянского оригинала.

Сергей Ю. Темчин в статье под названием «*Общая служба преподобным, приписываемая Клименту Охридскому, как переработка переводной службы преп. Георгию Малену (4 апреля) Феофана Начертанного*» на основе текстологического исследования двух церковнославянских переводов этой византийской службы доказывает, что традиционно приписы-

ваемый Клименту Охридскому текст общей службы преподобным на самом деле ему не принадлежит, а является переработкой одного из переводов на церковнославянский язык греческой минейной службы преподобному Георгию Малееву.

Мартин Гурбанич в статье «*“Aby ten, kto si želá zašiť roztrhnuté, ešte väčšiu trhlinu nevytvoril” Patriarcha Peter III. z Antiochie a jeho pohľad na pozadie takzvanej Veľkej schizmy z roku 1054*» припоминает события далекого XI века, связанные с Великим расколом христианской церкви, с точки зрения позиции халкедонского патриарха Петра III.

«*Niekoľko poznámok k problematike liturgie na Veľkej Morave*» Шимона Маринчака касаются попытки ответить на вопрос, какую именно литургию перевели и принесли в Великоморавское княжество Кирилл и Мефодий, восточную или западную? Автор строит свое рассуждение на семи памятниках письменности великоморавской эпохи и заключает, что при одобрении славянской литургии папой Адрианом II. существенным аспектом был язык, а не обряд.

Любош Луковини в статье «*Staroslovienska eucharistická a neeucharistická bohoslužba. Paralely bohoslužobného slávenia*» рассматривает литургические параллели в отдельных глаголических старославянских памятниках и доказывает, что богослужебный цикл, для которого Климент Охридский создал тексты на основе греческих источников, соответствует богослужебному циклу, созданному на основе переводов латинских текстов.

В статье «*K problematice překládání východokřesťanských liturgických textů*» Вацлав Ежек представляет свои рассуждения о проблемах перевода литургических текстов и подчеркивает, что подбор терминологических эквивалентов для текстов литургического характера и создание терминологического словаря не являются достаточным условием для создания правильного перевода.

Андрей Шковьера в статье «*Úcta svätého Klimenta Ochridského a jeho spoločníkov na Slovensku*» рассматривает вопрос возможного великоморавского происхождения св. Климента, его творчество в словацкой среде и отражение культа святого Климента и святых Седмочисленников, проявляющееся в посвящении ему храмов на территории Словакии.

В совместной публикации «*Percepcia sv. Klimenta Ochridského v modernej slovenskej historiografii*» Петер Иванич и Мартин Гетени перечисляют переведенные и изданные в Словакии источники о Клименте Охридском, а также характеризуют место святого в современной словацкой историографии.

Сборник завершают статьи наших болгарских коллег, Десиславы Найденовой и Евелины Джевицкой, возникшие в результате работы над проектом «Культура на юбилея. Употребата на Кирило-методиевската традиция през епохата на социализма в България». Д. Найденова в статье «*Кирило-Методиевото дело и създаване на историческа памет в социалистическа*

България» рассуждает о том, что в различные исторические эпохи в зависимости от конъюнктуры образы славянских просветителей Кирилла и Мефодия, а также их учеников несут специфическую идеологическую нагрузку, их образы используются и мифологизируются до наших дней. Е. Джевицка в статье «*Приносът на учениците или социалистическият дискурс по случай Кирило-Методиевите юбилеи в България*» говорит о феномене юбилея святых Кирилла и Мефодия, историческую сюжетную линию которого власти обогатили идейным содержанием.

В приложении содержатся фотографии с научной конференции, а также с последующей презентации книжных публикаций, изданных Институтом славистики им. Яна Станислава САН, Кирило-Методиевским исследовательским центром БАН и Институтом славяноведения РАН.

ŽEŇUCH, Peter – НИКОЛОВА, Светлина (eds.): *Kliment Ochridský a jeho prínos pre slovenskú a európsku kultúru*. Bratislava – Sofia : Slavistický ústav Jána Stanislava SAV, Кирило-Методиевски научен център към БАН, Slovenský komitét slavistov, Veľvyslanectvo Bulharskej republiky v Slovenskej republike, 2017, 184 s. ISBN 978-80-89489-31-2

Mgr. Svetlana Vašíčková, PhD.
Slavistický ústav Jána Stanislava SAV

Katarína Gabašová – Kierkegaard a obraz smrti vo svetle súčasnosti

V poslednom čase je celkom veľká šanca naraziť na odborné publikácie zaoberajúce sa tematikou smrti. Stačí sa pozrieť do radov našej katedry. Katarína Gabašová, na ktorej monografiu *Kierkegaard a obraz smrti vo svetle súčasnosti* som sa rozhodol bližšie pozrieť, sa zamerala na dielo dánskeho mysliteľa a jeho prieniky s otázkou smrti, vedomím smrteľnosti, ale napr. i s fenoménom „temného turizmu“.

V prvej časti s názvom *Namiesto úvodu alebo o obrazy smrti...* sa autorka Katarína Gabašová snaží čitateľa oboznámiť s problematikou, ktorej sa bude venovať v nasledujúcich kapitolách. Na začiatok obcerstvuje recipientovu myseľ krátkou Kierkegaardovou biografiou doplnenou protozákladom jeho filozofickej koncepcie. Na ďalších stranách nachádzame prehľad starších i mladších autorov z československej i zahraničnej proveniencie, ktorí sa tomuto významnému mysliteľovi vo svojich dielach venovali. Nezabúda ani na významné inštitúcie či periodiká zamerané na interpretáciu a aplikáciu jeho textov. Vďaka tomu sa čitateľ dobre zorientuje v tematike, ak by sa jej chcel ďalej venovať.

Aby v ďalších kapitolách nedošlo k nedorozumeniu, autorka sa taktiež snaží vymedziť základné pojmy práce, akým je napríklad smrť, ktorú na jednej strane chápe

„v intenciách „klasickej“ definície z pohľadu medicíny ako zlyhanie vitálnych funkcií organizmu“ (Gabašová, 2014, s. 18) či ako „udalosť v opozícii voči procesu umierania“ (Gabašová, 2014, s. 18). Ďalej sú to pojmy nesmrteľnosť, konečnosť, obraz či zmysel smrti, ale napr. i viac-menej nový termín „temný turizmus“. Ten definuje v širšom slova zmysle ako navštevovanie miest spojených so smrťou, utrpením a tragédiami a v užšom slova zmysle ako výsledok premeny takýchto lokalít na turistické atrakcie. (Gabašová, 2014, s. 23)

Kapitola pokračuje rozborom prístupu k smrti v západnej kultúre v minulosti a dnes. Na jednej strane považuje smrť v súčasnosti za „posledné tabu“, na strane druhej si všima postupný nárast záujmu o isté aspekty tejto temnej stránky života. Či už napríklad prostredníctvom narastajúceho počtu hospicov alebo medializáciou násilnej smrti a úmrtia celebrit. Poukazuje na to (o. i. i slovami Norberta Elias), že našu vlastnú smrť potláčame a napriek tomu, že ju registrujeme v okolí či médiách, sami sa snažíme považovať sa za nesmrteľných. Dôvodmi, ktoré ovplyvnili dnešné vnímanie smrti, sú napríklad aj prvá a druhá svetová vojna. Tie zapríčinili, že ľudia smrť začali vnímať výrazne odlišnejšie.

Autorka uzatvára kapitolu Kierkegaardovým apelovaním na to, ako sa pripraviť na smrť. „Jediným východiskom ako premôcť strach zo smrti, úzkosť a zúfalstvo je prestať „utekať“, popierať nevyhnutnosť smrti, vytesňovať jej „prítomnosť“, ale odhodlať sa k dôstojnému pri-

jatiu vlastnej temporálnosti, a to každý podľa vlastného obrazu.“ (Gabašová, 2014, s. 42)

Po úvode sa autorka v kapitole *Kierkegaard a diskurz o smrti* už naplno púšťa do interpretácie Kierkegaardových úvah o smrti. Nachádza uňho viaceré nuansy pojmu umieranie. Môže ísť o umieranie fyzického tela, čo považuje S. Kierkegaard za krátkodobé utrpenie, ďalej umieranie vo forme zúfalstva, tzv. „nemoc k smrti“, ktorá predstavuje celoživotné utrpenie, a nakoniec umieranie ako „odumretie“ v rovine mentálneho procesu – ako „v istom zmysle „exspiráciu“ samého seba v živote – osobná smrť, v ktorej nie sme vo vzťahu k Bohu a žijeme v tzv. estetickom štádiu“ (Gabašová, 2014, s. 47). Pod estetickým štádiom sa chápe hedonistický štýl života bez vzťahu k Bohu.

Prvým dielom, ktoré autorka bližšie čitateľovi predstavuje, je zamyslenie *Nad hrobom*. Zaujímavá je tu napr. jej snaha o apológiu Kierkegaardových myšlienok pred kritikou. Autorka si myslí, že u niektorých filozofov môže dochádzať k mylnej interpretácii jeho názoru na vzťah k smrti Druhého. Kým americký filozof Gordon Daniel Marino tvrdí, že jeho spis *Nad hrobom* pôsobí nehumánne, tak K. Gabašová v ňom nachádza snahu Kierkegaarda vyzdvihnúť „zbytočnosť“ „ľudskej snahy pochopiť smrť, zvíťaziť nad ňou, pokoriť ju či spútať do racionálnych systémových konštruktov“ (Gabašová, 2014, s. 53).

Autorka sa ďalej zameriava na zaujímavé Kierkegaardove pobádanie vysvetliť smrť. Zaujímavé svojou paradoxnosťou, lebo na inom mieste K. Gabašová spomína, že podľa dánskeho mysliteľa je „smrť nevysvetliteľná, nedefinovateľná, neurčitá“ (Gabašová, 2014, s. 47). Vysvetľuje však, že od nás nechce smrť zdefinovať, ale očakáva, že sa pokúsime vyjadriť náš vzťah k nej. Zaujať postoj, stanovisko.

Ďalším rozoberaným spisom je *Nemoc k smrti* z roku 1849, v ktorej S. Kierkegaard chápal „nemoc k smrti“ ako zúfalstvo, pričom toto zúfalstvo ako „nemoc k smrti“ odkazuje na smrť psychickú resp. duchovnú (Gabašová, 2014, s. 68). Zúfalstvo začína tam, kde končí nádej. Pre toho, kto neverí v posmrtný život, je nádej prítomná len počas vlastnej existencie. Avšak ako upozorňuje K. Gabašová (2014, s. 68), pre kresťana je paradoxne viac nádeje v posmrtnom živote, lebo smrť je len udalosťou jeho večného života. Preto choroby či trápenie nie sú „nemocou k smrti“ a nikdy ani nie sú horšie od nej. Kresťan je odvážnejší ako prirodzený človek, lebo pozná to najhoršie, čo práve prirodzený človek poznať nemôže, a to je „nemoc k smrti“ – zúfalstvo, duchovná smrť, vysvetľuje K. Gabašová myšlienky S. Kierkegaarda. Prečo to nemôže byť biologická smrť? Lebo „beznádej spočíva v tom, že chýba i tá posledná nádej, smrť. Ak nám hrozí ako najväčšie nebezpečenstvo smrť, dúfame v život; keď ale poznáme horšie nebezpečenstvo, dúfame v smrť. Keď je však nebezpečenstvo také veľké, že i smrť sa stane nádejou, potom je zúfalstvo beznádejou, že sa ani umrieť nemôže“ (Kierkegaard in Gabašová, 2014, s. 71).

Tretí spis v poradí, na ktorý sa autorka zamerala, nesie názov *Pojem úzkosti* (1844). Tu dánsky mysliteľ vedie rozpravu o úzkosti a strachu. K. Gabašová hneď v úvode zdô-

razhuje, že mnoho odborníkov z radov spoločenských vied považuje smrť za skrytý dôvod všetkých úzkostí a strachu. Jej zámerom „je predložiť pohľad Kierkegaarda a opäť akcentovať jeho zaujímavý spôsob pochopenia existencie a ľudských strastí v inom svetle, ako je to „bežné“, berúc v úvahu negatívne konotácie strachu a úzkosti smerujúc k bezvýhodiskovej situácii“ (Gabašová, 2014, s. 81). Za hodné záujmu o. i. v tejto časti považujem napr. teóriu vzťahu lásky a vedomia smrteľnosti, ktorú si prepožičiava od amerického existenciálneho psychológa Rolla Maya. Ten totiž lásku chápe ako inšpiračný impulz nútiaci človeka riskovať a neunikat' pred ľudskou zraniteľnosťou z lásky. K tomu pripája výstižnú otázku Abrahama Maslowa: „či by sme dokázali vášnivo milovať, keby sme vedeli, že nikdy nezomrieme...“ (Maslow in Gabašová, 2014, s. 84).

V ďalšej kapitole s názvom *O kultúre smrti* sa už autorka dostáva do súčasnosti a rieši jeden z jej najpálčivejších problémov: „kultúru smrti“ ako množinu tém, medzi ktorými sa nachádza eutanázia, interrupcie, trest smrti, umelé oplodnenie, klonovanie, kryonika atď. Zdôrazňuje, že dochádza k výraznej zmene ľudských hodnôt, a poukazuje na to, že už v 18. stor. uvažoval francúzsky filozof Julien O. de La Mettrie o človeku ako o stroji. A práve tento pocit má dnes o sebe množstvo ľudí, píše Katarína Gabašová. Pripomína tiež myšlienku S. Kierkegaarda, že človek by mal v prvom rade existovať a potom myslieť. Mal by žiť s Bohom, lebo v živote bez neho bude čoskoro unudený samým sebou. Ako ďalej autorka tvrdí, spoločenské vedy sa v súčasnosti snažia o revitalizáciu kultúry, pričom východisko nachádzajú v „kultúre života“. Možno tu vidieť práve istú analógiu medzi životom bez Boha a životom s ním.

Avšak táto zmena nie je taká jednoduchá. Človek prepadá existenciálnej kríze, ktorej prejavy autorka veľmi presne identifikovala. Sú to „zúfalstvo, odcudzenie, rezignácia na zmysel, nuda, ľahostajnosť, osamotenosť, pocity viny, úzkosť, úzkostné poruchy, strach“ (Gabašová, 2014, s. 2014).

Za zaujímavú možno považovať aplikáciu Kierkegaardových myšlienok na súčasné dianie, rovnako ako ich komparáciu s myšlienkami neskorších mysliteľov, medzi inými napr. Jose Ortega y Gasset, Gilles Lipovetsky či Gustave Le Bon.

Temný turizmus – novodobé ars moriendi? – tak znie názov poslednej kapitoly, v ktorej sa autorka zameriava práve na tento súčasný trend. I keď – je naozaj súčasným, moderným, pýta sa K. Gabašová, a rieši tu otázku, či možno nájsť súvislosť s fascináciou smrti v minulosti, či už v antickom Ríme počas gladiátorských zápasov, pri návštevách pohrebísk, väznic, bojových polí atď.

Taktiež vysvetľuje, že termín „temný turizmus“ zahŕňa niekoľko subkategórií, podľa konkrétneho záujmu thanaturistu, resp. podľa typu miesta, a taktiež okrem neho existuje niekoľko paralelných pojmov, ktoré sú do istej (väčšej či menšej) miery konvergentné. Ide napr. o „morbídny turizmus“, „turizmus na miesta častých katastrof“, „vysávanie morbidna“, „smútočný turizmus“, „des vyvolávajúci turizmus“, ale taktiež „turizmus spojený s holokaustom“ či „váženský turizmus“.

Autorka sa ďalej pýta na dôvody „temného turizmu“ a z klasických vyberá napr. morbidnú zvedavosť, škodoradosť, nostalgiu a pod. Avšak prináša tiež vlastnú perspektívu nazerania na motívy temného turizmu, v rámci ktorej rozdeľuje niekoľko hlavných dôvodov. Patrí sem nespútanosť – túžba zbierať, konzumovať pocity, dojmy, zážitky, ďalej autenticnosť, vášeň, hravosť, cestovanie, absencia zmyslu, sublimácia strachu zo smrti, princíp heterotópie a princíp turistickej sebarealizácie.

Za dôležité považujem i zdôraznenie, že „temný turizmus“ nemusí byť vždy spojený s cestovaním. V súčasnosti máme dostatok médií, aby sme sa mohli v extrémne krátkom čase dostať na akékoľvek miesto v čase i priestore – máme napr. prístupné videá z prírodných katastrof, teroristických útokov atď. Táto autorkina poznámka je významná i v tom, že často medzi sebou nachádzame oveľa aktívnejších thanaturistov práve tých, ktorí reálne necestujú, ale pritom touto činnosťou strávia relatívne veľa času.

K. Gabašová sa v závere kapitoly podujala redefinovať pojem „temný turizmus“, ktorý označila za „fenomén, ktorý v sebe spája prvky svetského i sakrálneho, je to novodobý (svetský) rituál hľadania posvätna, charakteristický falošnou vášňou – „túžbou“ po smrti z hľadiska motivácie thanaturistu, prostriedok vedúci k sekularizovanému ars moriendi, jeden z prejavov tzv. kultúry smrti a súčasť trendu detabuizácie smrti, spĺňa katarznú funkciu, môže vykazovať edukatívny rozmer, má neinštrumentálny charakter, ponúka silné emotívne zážitky a v istom zmysle priestor pre revidovanie konceptu autentickej samotného človeka, jeho existencie pred tvárou Boha“ (Gabašová, 2014, s. 136).

Monografia *Kierkegaard a obraz smrti vo svetle súčasnosti* rieši niekoľko závažných problémov. Na jednej strane to je vyrovnávanie sa so smrťou. Téma, ktorá sa prelína celou prácou a autorka i s pomocou svojho „mentora“ S. Kierkegaarda vysvetľuje, že smrti je potrebné sa venovať skôr ako pri poslednom výdychu. Nesmieme ju vytesňovať, vyhýbať sa jej, naopak, máme o nej uvažovať v čistej vážnosti a snažiť sa ju vysvetliť, avšak nie rozumovo, ale spôsobom ako ju vnímame. Na to nadväzuje ďalšia veľká téma, a to „temný turizmus“. Aké sú jeho dôvody, je za ním snaha vyrovnat' sa s našou smrteľnosťou? Čo jeho etická a morálna stránka? Ide o aktuálnu tému, ktorú je stále nutné skúmať a rozoberať, a práve preto je v rámci slovenskej proveniencie monografia K. Gabašovej prínosom. Pre každého, kto sa zaoberá otázkou ars moriendi rovnako ars vivendi, pôjde o pútavé čítanie. Dôkazom je okrem iného i to, že publikácia bola vydaná v spolupráci KUD Apokalipsa a Stredoeurópskeho výskumného inštitútu v Ljubljane.

GABAŠOVÁ, Katarína. *Kierkegaard a obraz smrti vo svetle súčasnosti*. Ljubljana : KUD Apokalipsa, 2014, 164 s. ISBN 978-961-6894-59-3.

Mgr. Michal Reiser
interný doktorand Katedry kulturológie
FF UKF v Nitre

Kolektív autorov: (De)tabuizácia smrti vo filozoficko-antropologickom diskurze

V súčasnom vedeckom prostredí je potrebné oceniť každú snahu reflektovať nadčasové a neustále aktuálne otázky inovatívnym spôsobom, prejavujúcim súčasne dostatok rešpektu voči nadčasovosti skúmaných fenoménov, ktoré od nás nezávisia. Za výsledok takejto snahy považujeme aj kolektívnu monografiu *(De)tabuizácia smrti vo filozoficko-antropologickom diskurze*. Autori publikácie sa snažia o interdisciplinaritu, čo proklamuje jednak samotný názov a jednak sa to explicitne uvádza aj v úvode (s. 7). Predstavme si monografiu bližšie.

Publikácia vznikla v rámci projektu VEGA 1/0410/14 *(De)tabuizácia smrti v súčasnej kultúre* a podieľalo sa na nej sedem autorov: Katarína Gabašová, Kristína Jakubovská, Giuseppe Maiello, Jozef Palítečka, Michal Reiser, Martin Soukup a Václav Soukup. Zo štruktúrneho hľadiska sa delí na úvod, jadro (pozostávajúce zo siedmich kapitol) a záver, po ktorom nasleduje anglické resumé, slovník pojmov a bibliografia. V závere 177 stránovej monografie sa nachádza menný register a zoznam autorov.

Ako sme už naznačili vyššie, autorský tím sa usiluje o duálny prístup k problematike, ktorý v sebe zahŕňa antropologické a filozofické hľadisko. V úvode nájdeme okrem definovaného cieľa tiež krátke charakteristiky jednotlivých kapitol a ich zaradenie do filozofickej, resp.

antropologickej časti. Autori počítajú u čitateľa s akýmsi predpoznaním toho, že postoj k smrti sa v dejinách vyvíjal. Dnes hovoríme v masovej spoločnosti o jej relatívnom vytesňovaní, čo sa prejavuje stratou autentického vzťahu k životu. Okrem hlavnej témy sa nastoľujú aj ďalšie čiastkové problémy a pojmy: život a jeho zmysel, strach, posmrtný život a pod. Úvod monografie je pomerne rozsiahly a otázkou zostáva, či neprehrádza priveľa, keďže obsahuje aj stručne zhrnuté výsledky bádania jednotlivých autorov.

Prvá kapitola nesie názov *Smrť ako „posledné tabu“!* *Kierkegaardovské inšpirácie* a jej autorkou je Katarína Gabašová. Kierkegaarda prezentuje ako nedoceneného filozofa, predovšetkým ak máme na mysli jeho chápanie smrti. Vidí v ňom jednak existencialistu a jednak veriaceho, ktorý zdôrazňuje potrebu existenciálnej vážnosti smrti a jej objektívnu nepoznatelnosť (s. 23). Priam dialektický vzťah život – smrť sa premieňa do potreby hľadať zmysel života, pretože to nám napokon ukáže aj zmysel smrti. Čítanie sťažujú miestami siahodhlé odseky, pričom na stranách 20 – 22 sa autorka odhŕľava k pomerne prekvapujúcemu exkurzu do koncepcií iných autorov. Signifikantnou charakteristikou kapitoly je esejistický štýl. Polemika s Kierkegaardovými myšlienkami a vhodné citácie vypovedajú o tom, že autorka spôsob myslenia S. Kierkegaarda dôverne pozná.

Michal Reiser sa v kapitole nazvanej *Smrť a nesmrteľnosť v hinduizme a filozofii Arthura Schopenhauera* zameriava na výklad koncepcie smrti v hinduizme prostredníctvom analýzy pojmov átmán a brahma. Ponúka interpretáciu nesmrteľnosti pred mókšou, teda takej, ktorá je stále determinovaná sansarou, a odlišuje ju od nesmrteľnosti, ktorá pride po mókši. Následne realizuje komparáciu s filozofiou A. Schopenhauera. Celkom správne v nej identifikuje citeľnú inšpiráciu v upanišádach. Pre Schopenhauera nadobúda nesmrteľnosť význam v kontexte druhu a nie v kontexte individua, pričom do hry vstupuje metafyzika vôle. Podľa M. Reisera Schopenhauer „vštepil do európskeho stromu poznania vetvu východných múdrotí“ (s. 42), a tak otvoril cestu pre nové myšlienky. Ide o nanajvýš inšpiratívny príspevok do diskusie o filozofickej interpretácii smrti. Tak trochu kontraproduktívnu sa javí byť krátka odbočka ku komparácii východného učenia o neosobnej realite (brahma) s ideovým obsahom filmu *Matrix* alebo tiež presah k ekologickým otázkam v závere, bez čoho by sa táto kapitola vzhľadom na svoje zameranie bola zaobišla.

K filozofickej interpretácii v jej čistej podobe nás pozýva Jozef Palítečka. Kapitola nazvaná *Čas, dejiny a smrť v diele Martina Heideggera* reflektuje zásadné termíny Heideggerovej filozofie, predovšetkým však tie, ktoré reprezentujú existenciálny rozmer Heideggerovho filozofovania o ľudskom živote. Ústredným termínom je pobyť, ktorý J. Palítečka analyzuje z pohľadu jeho autenticity a sebatranscendencie smerom k Ničomu. Na záver svojej analýzy konštatuje, vychádzajúc z jej výsledkov, že rozhodovanie človeka „je vždy rozhodovaním s vedomím svojej konečnosti, svojej smrti“ (s. 61). Kapitola obsahuje

množstvo citácií, čo nás oprávňuje vnímať ju ako klasickú interpretáciu filozofického textu a tiež ako jeden z východiskových komponentov mikrodiskurzu načrtnutého v predmetnej monografii.

Antropologickú časť otvára Martin Soukup s kapitolou nazvanou *Antropologie smrti*. Má pomerne široký záber a zachytáva hneď niekoľko dimenzií vzťahu človeka k smrti a jeho kultúrne determinovaného poňatia smrti. M. Soukup zdôrazňuje, že stelesnením smrti je pre človeka hlavne mŕtve ľudské telo, ktoré sa stáva podkladom pre projekciu úkonov so symbolickým významom. V texte, v ktorom sa antropologický prístup prelína s prístupom etnologickým, oboznamuje čitateľa so zaujímavými rituálmi spojenými so smrťou, od funérneho kanibalizmu po uchovávanie častí mŕtvych tiel. Autor si zároveň všima fenomén temného turizmu, ktorý vystupuje kontrastne v porovnaní s tabuizovaním smrti v 20. storočí. V závere uvádza smrť kultúry ako analógiu k smrti človeka, čo však z istého hľadiska narúša kompaktnosť kapitoly, pretože tak otvára problémy a otázky iného charakteru.

V nastavenej línii pokračuje aj Václav Soukup v kapitole *Smrt jako biologická konstanta a kulturní konstrukce: Příspěvek k antropologii smrti*. Smrť chápe ako biosociálny jav, z ktorého sa postupne stáva kultúrna konštrukcia so sociálno-kultúrnym významom. Snaží sa upozorniť na vývoj jej biologicko-medicínskej definície. Poznamenajme, že nadväzuje na M. Soukupa aj tým, že komparuje rituály spojené so smrťou a umieraním v rámci svetových náboženstiev, kmeňových kultov či v jednotlivých historických epochách. Z obsahového hľadiska je o niečo menej uspokojivá subkapitola o smrti v stredovekej kultúre, pretože sa na rozdiel od iných pasáží nevenuje priamo smrti ako takej a rituálom s ňou súvisiacim, ale takmer výhradne eschatológii a vyobrazeniam konca sveta či posledného súdu. Autor sa podujíma analyzovať aj spôsoby zobrazovania smrti v umení a problematiku jej personifikovania, pričom kriticky hodnotí rozličné postoje k smrti v dejinách: od dekadentného cez tabuizovaný až po sprofanizovaný.

Autorkou predposlednej kapitoly nazvanej *Ritualizácia ako prostriedok utvárania kolektívneho obrazu smrti* je Kristína Jakubovská, ktorá sa snaží položiť si a v priebehu kapitoly aj odpovedať na niekoľko otázok týkajúcich sa postoja človeka k smrti a zároveň vysvetliť, prečo je proti prísnej dichotómii smrti a života. Ponúka pomerne systematický pohľad na štruktúru smrti ako kultúrneho konštruktú – identifikuje v ňom formálne rituály, ideové predpoklady a archetypy. Oprávnené si všima na jednej strane ambivalentnosť postmodernej spočívajúcu v paralelne prebiehajúcich procesoch exklúzie a prehnanej prezentácie smrti a na druhej strane tiež postmoderný synkretizmus prijímania cudzích kultúrnych vzorcov. Menšie rezervy sa dajú vypožorovať v metodológii, napríklad v úvodnej pasáži sa môže čitateľ trochu strácať, pretože nemá

pred sebou vytýčené základy, na ktorých text stavia. Autorka sa v závere odhodláva k odvážnemu konštatovaniu, že „nie je možná absolútna dekonštrukcia tabu smrti“ (s. 124).

Predstavy českých novopohanov a predstaviteľov etnických náboženstiev o organizácii pohrebov je názov poslednej, spomedzi ostatných azda najkonkrétnejšie nastavenej kapitoly. Jej autor, Giuseppe Maiello, prezentuje fenomén novopohanstva v Českej republike a spôsob, ako sa prívrženci tejto iniciatívy vyrovnávajú so smrťou. Pôvod novopohanstva spája so politickým podtextom tzv. proslavizmu. G. Maiello ponúka pomerne zaujímavú vzorku výpovedí respondentov týkajúcich sa ich postojov k smrti a k uprednostňovanému spôsobu rituálnej rozlúčky. Charakter textu je jasne determinovaný empirickým výskumom. Čo je v tomto ohľade možné vnímať ako istý nedostatok je autorovo vyjadrenie, že všetku interpretáciu výsledkov a záverov prenecháva samotnému čitateľovi (s. 133). Napriek nepochybné pútavosti témy sa žiaľ vzdáva možnosti zaujať zásadnejšie vedecké stanovisko. Čitateľ sa tak môže strácať v množstve empirických faktov či zistení. Ich autenticnosť by si zaslúžila náležitejšiu teoretickú reflexiu.

Ak sa pozrieme na predkladanú publikáciu ako celok, môžeme konštatovať, že texty filozofickej časti sa vo všeobecnosti zameriavajú na teoretickú analýzu pojmu smrti a postoja človeka k nej v jeho prežívaní a chápaní, pričom texty antropologickej časti sa sústreďia na analýzu kultúrneho a kultúrno-historického kontextu postojov človeka k smrti, prejavujúcich sa v umení, rituáloch a eschatológii.

Kolektívna monografia *(De)tabuizácia smrti vo filozoficko-antropologickom diskurze* predstavuje originálny počin. Ide o vysoko podnetný text, ktorý v sebe prepája filozofickú analýzu a antropologickú (z veľkej časti empirickú) východiská, čím ponúka tak zaujímavú mozaiku úvah o smrti, o jej tabuizácii a možnostiach detabuizácie. Vedecký prínos monografie ospravedlňuje aj niekoľké nedokonalosti, či už po jazykovej stránke (občasné gramatické chyby, menšie preklepy), alebo po obsahovej stránke (duplicitné, prípadne i viacnásobne opakované všeobecné fakty bývajú neraz daňou za kolektívne autorstvo). Na druhej strane, okrem vedeckého charakteru treba vysoko vyzdvihnúť grafickú úpravu, pretože znesie veľmi prísne kritériá. Publikácia je výborným príspevkom do odborného diskurzu a navyše sa môže stať veľmi podnetnou aj pre študentov či dokonca laickú verejnosť.

GABAŠOVÁ, Katarína et al. *(De)tabuizácia smrti vo filozoficko-antropologickom diskurze*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2016, 178 s. ISBN 978-80-558-1097-3.

Mgr. Juraj Skačan, PhD.
Katedra filozofie FF UKF v Nitre

(De)tabuizácia smrti v diskurzoch súčasného umenia

Začiatkom roku 2017 vydala Katedra kulturológie Filozofickej fakulty Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre vedeckú monografiu *(De)tabuizácia smrti v diskurzoch súčasného umenia*, v rámci riešenia grantového projektu VEGA 1/0410/14 *(De)tabuizácia smrti v súčasnej kultúre*. Jednotliví autori (menovite: Miroslav Ballay, Július Fujak, Marcela Králiková, Veronika Moravčíková, Jozef Puškár, Barbora Pútová) sa v monografii zamerali na reflektovanie a uchopenie fenoménu smrteľnosti, konečnosti bytia cez prizmu umenia, samotného umeleckého zobrazenia smrti, alebo jej transformovanie do umeleckej činnosti a vyrovnávanie sa so smrťou prostredníctvom kreatívnej činnosti spojenej s umeleckým prejavom.

Mnohí z nás si každodennú prítomnosť a blízkosť smrti, umierania uvedomujú až v momente, keď sa nás toto stretnutie bytostne dotýka. Či už ide o vlastný zážitok blízkosti smrti, alebo v súvislosti s blízkou osobou. Naučili sme sa smrť a všetko, čo symbolizuje vytesniť z nášho každodenného prežívania. Nedokážeme naplno prežiť emócie prichádzajúce s koncom. Stratili sme kontakt s predkami a ich tradíciami, prechodovými rituálmi, ktoré pomáhali zmierniť stratu, prekonať smútok a uctiť si kolobeh života. Prežitie smútku, trúchlenia a spomínanie na zomrelého je individuálnym procesom, ktorý má rôzne prejavy, formy, či intenzitu. Uvedomenie si vlastnej konečnosti, smrteľnosti našich blízkych či zmierniť sa s oka-

mihmi, keď už nebude možné vidieť našu rodinu, počuť ich hlasy, čerpať poznanie z ich životných skúseností, jednoducho si len užívať vzájomnú blízkosť. Každý z nás hľadá svoj vlastný spôsob ako sa vyrovnáť so smrťou, absenciou milovanej osoby. Jedným z prejavov je aj umelecké stváranie, zhmotnenie smútku a emócií spojených s koncom života. Kolektív autorov sa v monografii *(De)tabuizácia smrti v diskurzoch súčasného umenia* zamerá na osobitosť vyjadrovania a artikulovania smrti v intenciách rôznych spôsobov a druhov umeleckých prejavov.

Slovenský muzikológ, semiotik a vysokoškolský pedagóg Július Fujak považuje tvorbu a počúvanie hudby za jeden zo spôsobov ako sa so stratou vyrovnáť. V tvorbe a vnímaní hudby vidí potrebu vyrovnávania sa s paradoxami sveta a našou prítomnosťou v ňom. Pre široké spektrum spôsobov umeleckého stvárania umierania, smrti, konečnosti bytia vymedzil spoločné smerovanie monografie prvou štúdiou Július Fujak. Pre neho sa pojmy ako transgresia, mimezis, katarzis, postmortalita, či radikálna inakosť „života po živote“ stali základom na reflektovanie tematiky smrti a umierania. Transgresiu v zmysle radikálneho narušenia istých spoločenských konvencií, noriem ako formu kontroverzie Fujak nachádza a analyzuje v rozličných spôsoboch stvárania zvukovo-hudobných, nepiesňových, intermedialných a performatívnych dielach. Práve v nich je zvuk sprostredkovateľom a navodzovateľom prežívaných emócií v stave trúchlenia, kontaktu so smrťou, či pripomína ľudskú stratenosť v otázkach poznania smrti a konečnosti. Už v úvode je čitateľ konfrontovaný s názorom, že téma smrti a jej reflexia nikdy nebude objektívno-teoretizujúca. Je prítomná v živote každého z nás bez toho, aby sme si ju museli uvedomovať. Jednu zo základných otázok, ktorú si kladú autori publikácie, pokladá J. Fujak prostredníctvom Maxa Cannona a jeho komixového incipitu: Je smrť neustále prítomná v „slnku života“? Autori reflektujú prostredníctvom svojich sond rôznych umeleckých prejavov obrazy smrti a konečnosti života, ktoré nás nepretržite obklopujú.

Česká kultúrna antropologička a historička umenia Barbora Pútová nahliada na smrť a podoby konečna cez prizmu tanca smrti a jeho motívov nachádzajúcich sa naprieč spektra rôznych žánrov a druhov umenia. Cez historický prierez reflektuje zmenu optiky na smrť, jej prirodzenosť, nevyhnutnosť a jej prekonanie v osobe Ježiša Krista. Práve smrť predstavovala v kresťanskom svete stredoveku a ranného novoveku jasný bod a pevný poriadok. Pútová opisuje rôzne chápania smrti aj v súvislosti s jej postupnou inštitucionálnou, individualizáciou, ktoré ovplyvňovali aj priebeh prechodových rituálov a postoj k nej samej. *Ars moriendi* (umenie smrti) v spojení s *ars vivendi* (umenie života) nahradilo predstavu o smrti ako kolektívneho trestu za hriechy. Autorka sa zameriava na hľadanie inšpiračných zdrojov a východísk fenoménu Tanca smrti v literárnych a výtvarných pamiatkach, ktoré interpretuje a vsádza do dobových kontextov. Vo svojom príspevku identifikuje nielen špecifiká, ale aj spoločné charakteristiky ako sú rovnosť pred smrťou, nevyhnutnosť a nevyspytateľnosť, personifikovanie smrti, kru-

hový tanec, mužské postavy, motív stretávania živých a mŕtvych, ktorý ilustruje: „*Byli jsme to, co jste teď; vy budete tím, čím jsme nyní my.*“⁴¹ Motív Tanca smrti nachádza v rôznych druhoch umenia ako kostolné hry, mystéria, maliarstvo, sochárstvo, ilustrácie, vitráže, výšivky liturgických textílií a podobne. Výtvarné stvárňovanie Tanca smrti, ktoré sa objavilo v duchovnom, meštiackom i ľudovom umení bolo jedným z hlavných faktorov, ktoré prispeli k detabuizácii smrti a konečnosti ľudského bytia. Aj napriek tabuizovaniu smrteľnosti v období moderny a postmoderny, autorka vníma Tanec smrti ako „... *dúsledok inverze a transgrese tradičných idejí, hodnot a norem západní společnosti.*“⁴²

Rôznu optiku používanú na spracovanie tematiky smrti v súčasnom divadle a jeho formách priblížil divadelný kritik a kulturológ Miroslav Ballay. Divadlo ako najautentickejšia forma umenia, ktorá sa odohráva vždy v prítomnom okamihu na určitom mieste neopomína ani tému smrti. Autor vo svojej štúdii mapuje nielen spôsoby vyjadrenia konečnosti života, ale aj hodnotu, či už eticko-recepčnú alebo sémantickú, ktoré takéto diela prinášajú a obsahujú. Okrem kategórie tragickosti, z ktorej divadlo nielen vychádza, stvárnjuje ju, ale samo na ňu často poukazuje. Venuje sa aj efemerosti divadelného diela, ktoré samo znamená smrť spritomnenia zobrazovanej reality v každom okamihu. Tragickosť sa neprejavuje len v téme inscenácie, samotnej smrti na javisku, v postavách a ich prežívaní, či katastrofe, ktorá jej predchádza. Fenomén smrti, okrem toho, že je nevyhnutnou súčasťou života každého jedinca, sa v priebehu dejín ukazovala ako veľmi populárna, fascinujúca. Autor reflektuje genézu a prepojenie vzniku divadla so smrťou, ktorých koexistencia je prítomná už od obradových hier, taktiež je zjavné v šamanizme, kultoch zameraných na posmrtný život atď., ktoré dokazujú, že za základ divadla je považovaný pohreb, pohrebné sprievody. Spätosť divadla a smrti autor ilustruje a identifikuje napr. v niektorých bábkových divadelných postupoch spojených s pohrebnými rituálmi, taktiež práca s rekvizitami a teda jej oživovanie, je jedným z aspektov smrti v divadle, ďalším prvkom je maska a podobne. Vo svojej analýze sa M. Ballay zameriava aj na komparáciu režijných postupov v slovenskej inscenačnej praxi, artikuláciu smrti v divadelnom diele, aj rôznosti tém, ktoré spriemňujú tento fenomén. Poukazuje nielen na tendencie intertextuálneho a intermedialného predmetňovania smrti, ale aj iluzivnosť a dekonštrukciu základných zložiek divadelnosti, ktoré sú spájané so smrťou u režisierov ako Blaho Uhlár, Ondrej Spišák, Roman Polák, Sláva Daubnerová, Iveta Ditte Jurčová, Svetozár Sprušanský, Lukáš Brutovský a mnohých ďalších. Divadlo sa podľa neho aj napriek svojej efemerosti: „...*stáva akýmsi hodnotovým rastrom na aktuálnu i účinnú diagnostiku sveta.... to čo smrť determinuje, sa väčšinou stáva kľúčovým tabu v mnohých inscenáciách.*“⁴³

Reflexiu súčasného pouličného a kočovného divadla a jeho formy zobrazovania smrti spracovala Marcela Králiková, slovenská kulturologička. Prostredníctvom analýz vybraných inscenácií v tvorbe zvolených poulič-

ných súborov, poukazuje na vyjadrenia a zobrazenia smrti. Identifikuje prvky teatrálnosti v pohrebných rituáloch, ktoré boli bežnou súčasťou života človeka, a ktoré sú neodmysliteľným prvkom pouličného divadla. Tematiku smrti v divadle tvorcovia pretavujú do svojich diel rôznymi spôsobmi, či už v samotnej rovine témy, v symbolickej rovine, ale aj v personifikovaní smrti. Práve forma pouličného divadla, kde dochádza k bližšiemu kontaktu diváka a herca je aj intenzívnejšia rovina pôsobenia na emocionálnu a zmyslovú stránku diváka. Práve nadväznosťou na svoju históriu poskytuje pouličné divadlo odkazy na fenomény, akými sú napr. tanec smrti. Ako jeden z indikátorov, ktoré sú v pouličnom divadle spájané so smrťou, temnotou a konečnosťou uvádza M. Králiková grotesknosť. Aj ona sa stáva prostriedkom zosmiešnenia a detabuizácie smrti, ktorá je v kontexte pouličného divadla personifikovaná. Autorka tiež poukazuje na dôležitý faktor pri téme smrti v umení, nielen v pouličnom divadle, a tým je kultúrny a náboženský kontext, ktorý determinuje rôznosť symboliky a zobrazenia atribútov smrti. Vo svojej štúdii sa zaoberá aj špecifickými žánrami pouličného divadla, a to pouličnou performanciou, pašiovými hrami, show, sprievodom / karnevalom, ktoré rozoberá aj v kontexte spracovania tematiky smrteľnosti človeka. Interpretovaním zvolených diel súborov ako Teatro Tatro, Teatr Novogo Fronta a ďalších sa zameriava na objasnenie rôznych aspektov spracovania smrteľnosti, využívania rôznych zobrazení umierania, smrti od abstrakcie až po realistické prvky. Ako uvádza autorka, aj napriek spracovávaniu a prevahe tém spájaných so smrťou, v prípade pouličného divadla ide do značnej miery o oslavu života.

Špecifickosť témy smrti, smrteľnosti a jej (de)tabuizácie v literatúre pre deti a mládež vo svojich sondách predostrela slovenská kulturologička Veronika Moravčíková. Autorka sa zameriava na špecifické prístupy vybraných autorov pri spracovaní témy smrti pre detského recipienta. Taktiež sa zameriava na hlavné tendencie pri téme konečnosti ľudského života adresovanej detskému recipientovi, kde identifikuje rôzne personifikovanie smrti, symboliku a konfrontovanie detí so smrťou. Vo svojej štúdii reflektuje nielen deskriptívnu zložku, ale aj obrazový aspekt stvárnenia smrti. V spoločnosti pri komunikácii s dieťaťom pretrvávajú ochranný princíp, snažíme sa vytesňovať všetko z čoho máme obavu, nevieme adekvátne vysvetliť, alebo dopovedať na možné otázky. Tento aspekt odsúvania a tabuizovania podporuje fakt neúplného porozumenia a pochopenia zo strany dieťaťa vzhľadom na jeho psychický a sociálny vývin. Jedným z postojov, s ktorými autorka pracuje je aj potreba včleniť smrť do života človeka, a to aj dieťaťa. Zameraním sa na estetickú výpoveď autorov – deskripciu a ilustráciu – sa V. Moravčíková zamerala na hľadanie hlavných tendencií v literatúre pre deti pri téme konečnosti. Výberovo sa sústredila na interpretáciu diel Kitty Crowtherovej (*Návšteva malé smrti*), Wolfa Erlbrucha (*Kačka, Smrť a tulipán*), Michela Stavariča (*Děvčátko s kosou*), Astrid Lindgrenovej (*Bratia Levie srdce*), Josteina Gaardera (*Pomarančové dievča*). Práve cez prizmu analýzy jednotlivých diel au-

torka identifikovala rôznorodosť, prekračovanie hraníc, atmosféru a postavy príbehov, ktoré autori využívali na detabuizáciu témy. Súčasne sú práve tieto aspekty deťom blízke a uľahčujú im stotožnenie sa s magickým svetom literárnych diel. Tendencie približovania témy konečnosti sa prejavili najmä v otvorenosti autorov pri vyjadrovaní konečnosti človeka. Nakoľko si dieťa v súčasnosti buduje svoj mravný a citový aspekt seba samého najmä cez mediálne obrazy a obsahy, umenie a jeho spravovanie tabuizovaných tém sa stáva dôležitým aspektom budovania osobnosti dieťaťa.

Vizuálne umenie a jeho práca s témou smrti, smrteľnosti človeka je reflektované kulturológom Jozefom Puškárom, ktorý nahliada na fotografiu v kontextoch detabuizácie smrti. Vo svojom mozaikovom výbere fotografií a ich autorov, poukazuje najmä na prvky popkultúrneho charakteru, ktoré zvolené fotografie aj napriek vyobrazeniu smrti nadobudli. Veľmi úzke prepojenie medzi maľbou a fotografiou vsádza do dobových kontextov a dopĺňa myšlienkami autorov, ktorí fotografiu vnímajú nielen ako miniatúru reality, ale zároveň aj poukazujú na dôležitosť foriem interpretácie. Autor polemizuje so stálym prepojením fotografie a jej referenta u Rolanda Bartha. Poukazuje najmä na aspekt technického pokroku a možností, ktoré so sebou prináša a to najmä v súvislosti s manipulatívnymi technikami, ktoré sa objavujú v rôznych sférach spoločenského života, nielen v mediálnej a umeleckej sfére. J. Puškár reflektuje pôvodné využitie fotografií zobrazujúcich smrť cez ich historicko-dokumentárny, či reportážny charakter. Poukazuje na stieranie hraníc medzi umeleckými a neumeleckými fotografiami aj v súčasnosti. Paradoxnou je aj tabuizácia v dobe rozmachu šírenia informácií, keď sa práve masovo-komunikačnými prostriedkami stierajú hranice medzi umeleckou a tzv. reportážnou fotografiou, na ktoré sa autor zameriava. Fotografie zobrazujúce smrť sa stali bežnou súčasťou verejného priestoru (kyberpriestor, mediálny priestor), prípadne sa stali súčasťou umeleckej tvorby. No autor upozorňuje na potrebu hľadania odkazov a myšlienok pôvodných diel, nakoľko si fotografia uchováva nielen svoju úlohu zachytenia jedinečných neopakovateľných okamihov, ale aj umelecky štylizovať a pretvárať realitu a to nielen jej interpretovaním.

Divadelný kritik a kulturológ Miroslav Ballay sa zameriaval na reflektovanie smrti, umierania a jej spracovania aj v oblasti filmu prostredníctvom interpretácie filmu *Trogár* (2013, réžia: Adam Felix). Večná téma konečnosti je nesmierne pútava aj pre filmové umenie, ktoré jediné dokáže vytvoriť vernú kópiu aj ilúziu reálneho sveta. Aj napriek tomu, že zachytáva realitu, vždy ide o určitý výsek skutočnosti. Filmové umenie však znovuoživuje zaznamenanú a transformovanú realitu uchovanú na filmovom páse a to prostredníctvom každej projekcie. M. Ballay stručne rozlišuje divadelné a filmové umenie, ktoré umiera fakticky na mieste, kdežto film má schopnosť vzkriesiť nielen postavy, ale aj udalosti, dobové ideológie. Autor komparuje smrť filmu a smrť vo filme, ktorá má široké možnosti uchopenia a spracovania. Ako jeden z aspektov

smrti v súvislosti s filmom rozoberá tzv. archívnu povahu filmu, spočívajúcu v zaznamenaní už prekonaných postupov, ktoré sú dokladom vývoja. Okrem osvetlenia teoretických východísk sa autor zameriaval aj na interpretačnú rovinu, v ktorej sa venoval filmu *Trogár*, ako ukážky *pars pro toto* k téme smrti. Nielen téma sa týka smrti, ale všetko k nej vo filme ústi a významovo pripomína, od (ne)života postáv, mŕtve vzťahy až po mŕtve mesto, ako uvádza M. Ballay. Autor filmu sa neupriamili na explicitné zobrazenie smrti, ale podľa M. Ballaya v ňom tematicky rezonuje najmä: „...*zintenzívnená cudzota, anonymita, nuda, vychádzajúca z prítomnej, zastúpenej ľudskej pasívnosti... to všetko výsledne vyúsťovalo do konštantnej mŕtвости vo filmovom diele.*“⁴

Prostredníctvom sondáže širokej palety umeleckých aktov sa jednotliví autori dotýkajú rozličných stavov smrteľnosti a konečnosti, od postmortality, kómatozných stavov, až po absurdnosť existenciálnej neistoty vlastného života. V kontakte so smrťou sa vynárajú pálčivé existenciálne otázky, ktoré sú neustálymi výzvami každého z nás. Ďalšiu polemiku, ktorá sa pri tejto téme otvára u jednotlivých autorov monografie, je vyrovnanie sa s konečnosťou života a zároveň s vyrovnávaním sa so stratou blízkych osôb. Prostredníctvom svojich náhľadov a reflexií riešia otázky smrti a konečnosti bytia, hľadajú ju v rôznych formách a spôsoboch umeleckého vyjadrenia, resp. v širokom spektre výrazových prostriedkov. Každá osobitá forma umenia ponúka samotnému tvorcovi, ale i recipientovi príznačný a jedinečný typ katarzie, sublimácie, uvoľnenia vlastných emócií, ktoré často nevieme jasne artikulovať, najmä v prípade vyrovnávania sa so smrťou, umieraním, vlastnou konečnosťou.

BALLAY, M. – FUJAK, J. et al. (eds.): *(De)tabuizácia smrti v diskurzoch súčasného umenia*. Nitra : Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2016, 214 s. ISBN 978-80-558-1098-0.

Poznámky

¹ Pútová, B. Tanec smrti v rubáši detabuizace: príspevek k historickej antropológii. In Ballay, M. – Fujak, J. et al. (eds.): *(De)tabuizácia smrti v diskurzoch súčasného umenia*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2016 s. 33.

² Pútová, B., 2016, s. 44.

³ Ballay, M.: *(De)tabuizácia smrti v súčasnom divadle*. In Ballay, M. – Fujak, J. et al. (eds.): *(De)tabuizácia smrti v diskurzoch súčasného umenia*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2016, s. 80.

⁴ Ballay, M.: *Marginálne k reflexii smrti v súčasnom filme (interpretácia filmu Trogár)*. In Ballay, M. – Fujak, J. et al. (eds.): *(De)tabuizácia smrti v diskurzoch súčasného umenia*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2016, s. 183.

Mgr. Lucia Valková
interná doktorandka
Katedry kulturológie FF UKF v Nitre

JAKUBOVSKÁ, Kristína:
Od multikultúrnosti a internacionalizácie
k revitalizácii tradícií

Publikácia Kristíny Jakubovskej *Od multikultúrnosti a internacionalizácie k revitalizácii tradícií* pootvára dvere otázkam dnes etablovaných kategórií kulturologického diskurzu, akými sú viac či menej relevantné vzorce multikultúrnosti. Oproti procesom formovania kultúrnych identít v mene potrebnej revitalizácie kultúrnych tradícií autorka sama definuje sociokultúrny proces internacionalizácie s prihliadnutím na príbuzné procesy transnacionalizácie, globalizácie a transkultúracie. Ide najmä o charakter odstredivosti či naopak dostredivosti kultúrnych síl pôsobiacich na societu. Autorka poukazuje na tektosť hraníc multikultúrneho modelu na ceste k akejsi legitímnej návaznosti k postmultikulturalizmu – nahradením vyčerpanej politickej stratégie lepším chápaním rozmanitosti naprieč jej vrstviacim sa kontextom. V tomto zmysle Jakubovská navrhuje nazerať na multikulturalizmus skrz prizmu dynamiky kultúrnej diverzity, resp. pestrosť kultúrnych foriem. Dynamický charakter kultúrnej rozmanitosti podľa nej podmieňuje vznik nových procesov, mechanizmov a modelov spolunažívania jednotlivcov.

Publikácia sa nevyhýba tiež kritickým hlasom z politických a vedeckých kruhov na margo multikulturalizmu ako politickej stratégie, najmä z pohľadu jeho parciálnej nefunkčnosti. Z argumentačného spektra uvádza neschop-

nosť riešiť socioekonomickú situáciu minoritných skupín, porušovanie individuálnych ľudských práv v minoritných komunitách, ignorovanie kultúrnej zmeny prejavujúce sa najmä nízkou mierou interkultúrnej komunikácie, či v neposlednom rade fragmentáciu spoločnosti. Autorka dáva do pozornosti fakt, že s rastúcou kritikou multikulturalizmu dochádza k nevyhnutnému prehodnocovaniu kľúčových princípov a ideí tejto medzinárodnej stratégie. Etablujú sa nové pojmy (interkulturalita, transkulturalita), kvalitatívne posúvajúce úroveň medzikultúrnej komunikácie. Tak ako Jakubovská s vedeckým záujmom odhaľuje spoločensko-historické a kulturologické kontexty multikultúrnosti, rovnako ich skloňuje v ďalšej časti publikácie aj v súvislosti s pojmom internacionalizácie. Vytvára si priestor pre vlastné zadefinovanie pojmu v kulturologickom diskurze. Od všeobecných pojmov internacionalizácie v ekonomickej, politickej a.i. oblasti autorka aplikuje ich charakteristiky a tvrdí, že proces internacionalizácie sa týka v prvom rade kultúrnej výmeny a transformácií postupne sa zblížujúcich národných kultúr. Dá sa teda povedať, že kultúrnu internacionalizáciu chápe ako proces aktívnej komunikácie viacerých národných kultúr a ich štruktúrnych jednotiek.

Jakubovská veľmi jasne a citlivo pracuje s komparáciou vzťahov internacionalizácie a transnacionalizácie, resp. internacionalizácie a globalizácie, pričom rozdiely nachádza najmä v prekračovaní národného kontextu či ich chronologickom odstupe. Poukazuje na jednotiace princípy, k akým radí aktívnu interkultúrnu komunikáciu, spoločnú minulosť a nadštandardné vzťahy, príbuznosť prostredia, apod.

Tretiu, ideovo syntetizujúcu časť vedeckej publikácie autorka venuje fenoménu revitalizácie tradícií – nového vektora formovania kultúrnych identít v 21. storočí. Spomínaný návrat k tradíciám opiera o dynamickú rovnováhu síl, prebiehajúce na úrovni regiónov, národných štátov. Autorka dáva do pozornosti spôsoby, akými je možné dosiahnuť relevantné oživenie tradícií: formou realizácie projektov zameraných na tradičnú kultúru národa a regiónu; formou oživovania tradícií z pohľadu reidentifikácie sa; formou revitalizácie kultúrnych tradícií z hľadiska obrannej reakcie kultúrneho systému.

V závere knihy autorka vyzdvihuje pojem tradície spôsobom nahliadania naň v rôznych kontextoch (mravný, environmentálny, politický, ekonomický,...) a poukazuje na potrebu výchovy k tradíciám ako existenčnému potenciálu spoločnosti.

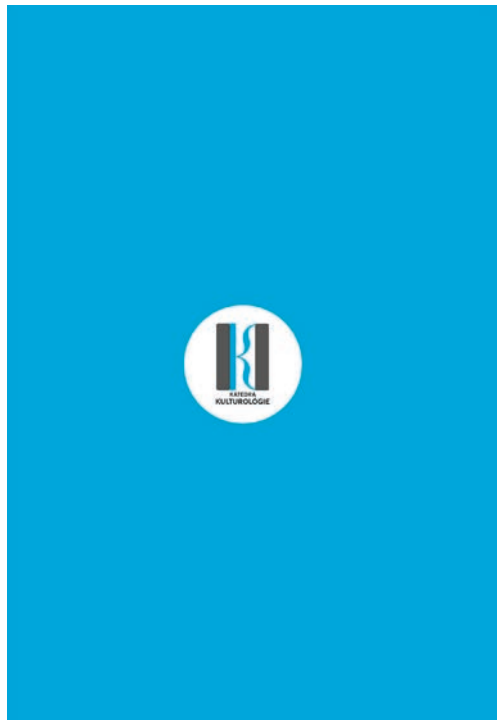
Monografia Kristíny Jakubovskej detailne reflektuje na kulturologický inštrumentár akcentujúc pritom nosnú tému kultúrnej plurality spoločnosti v mene revitalizácie tradičných hodnôt jednotlivých národných kultúr. Východiskovou myšlienkou publikácie sa zdá byť kultúrna dynamika, vyskytujúca sa ako hybná sila všetkých socio-kultúrnych procesov v každom kultúrnom systéme. Z nej je možné odraziť sa v hľadaní ideálneho ukotvenia nielen národnej identity určitého spoločenstva, ale tiež hľadiť na tradície danej society ako na funkčné a nanajvýš dynamické hodnoty. Práve ony môžu naznačovať nový in-

tegračný princíp kultúrnej rozmanitosti predovšetkým lokálnych komunit.

Vedecká publikácia *Od multikultúrnosti a internacionalizácie k revitalizácii tradícií* je pre svoj teoreticko-aplikačný charakter cenným prameňom pre čitateľovo hlbšie uchopenie kategórie multikultúrnosti v súčasnom svete. Jakubovskej dielo prináša reflexívny prienik k inovatívnym integračným princípom, k alternatívnym modelom medzinárodnej komunikácie na úrovni spoločenstiev s transkultúrnym presahom, k reidentifikačným a regeneračným líniam kultúrnych systémov, a to multidisciplinárnou optikou. Vzhľadom na terminologicky náročnú povahu textu je publikácia určená predovšetkým odbornej verejnosti, zorientovanej v teoretických aspektoch danej témy.

Mgr. Ján Moravčík

Katedrová propagačná brožúra

Seberealizácia ako jedna z kľúčových hodnôt našej katedry sa prejavila aj v jej samotnej činnosti. Rozvíjanie vlastného potenciálu a túžba prihovoriť sa verejnosti, zrkadlí sa v propagačnej brožúre Katedry kulturológie FF UKF v Nitre, ktorá vyšla 13. júla 2017. Jej hlavným poslaním je nielen propagácia odboru kulturológie na Slovensku, ale taktiež snaha odpovedať na často kladenú otázku

potenciálnych uchádzačov kulturológie: „kultu-čo?“ Zo zamerania, širokého diapazónu aktivít a možností realizovať sa, je zjavné, že štúdium kulturológie ponúka omnoho viac, ako len pasívne memorovanie. Opak je pravdou, kreativita, tvorba, aktivita, odvaha sú fundamentami a tie predviedol aj grafický dizajnér brožúry Matúš Ohrádka, študent 3. ročníka bakalárskeho štúdia kulturológie, ktorý bol tvorcom nových propagačných materiálov katedry.

Zostavovatelia členia propagačnú brožúru na päť častí a čitateľa tak prevedú nielen stručnou históriou, činnosťou, ale aj fungovaním katedry, prehľadom jej úspešných absolventov i pedagógov. Pluralita zamerania a možností, ktoré štúdium na katedre prináša je zvýraznená farebnosťou jednotlivých sekcií brožúry. Fotogaléria, zakomponovaná v jednotlivých častiach, dokresľuje a dokladuje početnosť aktivít spojených so štúdiom, i neformálnejších stretnutí našej kulturologickej komunity, ktoré podnecujú vzájomný dialóg a spoluprácu ako *Beánie*, *Kultúrne potulky*, či festival umeleckej tvorivosti *Amateur Art Fest*.

V zmysle našej hodnoty tvorivosti – robiť vlastné myšlienky „viditeľnými“ pre iných a vdychovať im život – brožúra oboznamuje o pestrom spektre aktivít, ktoré vyzdvihujú a podporujú túto inovatívnosť, pokrokovosť. Je nielen pomyselným, ale aj skutočným „laboratóriom“ v rôznych významoch a smeroch. Tieto aspekty štúdia sú neoddeliteľnou súčasťou motivácie nielen pre jej študentov, ale aj pedagógov, napomáhajú premene a osobnému rastu nejedného člena našej kulturologickej obce. Rast, progresívnosť, tvorba, poznanie sú zjavné aj v činnosti pedagógov Katedry kulturológie FF UKF v Nitre, ktorí sú tvorcami platforiem ako *PostmutArt*, internetového kulturologického časopisu *Culturologica Slovaca*, *Galérie na schodoch* a *Cien Pavla Straussa*. Ich osobné vyznávanie a stotožnenie sa s hodnotami katedry preukazujú a sprostredkujú nielen svojou pedagogickou činnosťou, ale vlastným odborným rastom, publikovaním, projektovou činnosťou, podporou študentskej odbornej činnosti vo forme *Švouč*, taktiež cyklom odborných vedeckých prednášok s názvom *Culturologos*. Mnohosť a rôznosť foriem aktivít, ktoré sa uskutočňujú na pôde Katedry kulturológie FF UKF alebo pod jej záštitou v skratke približuje *Abeceďa života na katedre*, ktoré ju oprávňujú na označenie „*katedra, kde to žije*“.

Mgr. Lucia Valková

interná doktorandka

Katedry kulturológie FF UKF v Nitre

Katedrové kolo vedeckej sekcie ŠVOUČ 2017 Platforma pre vedeckú prácu, rozšírenie obzorov, diskusiu a inšpiráciu pre ďalších...

Aj v uplynulom akademickom roku 2016/2017 bolo neoddeliteľnou súčasťou pestrého života na Katedre kulturológie FF UKF v Nitre už tradične reali-

zované študentské podujatie v rámci Katedrového kola vedeckej sekcie Študentskej vedeckej, odbornej a umeleckej činnosti (ŠVOUČ). Letný semester bol tak obohatený o ďalšie zaujímavé aktivity spojené s organizáciou a realizáciou študentskej vedeckej konferencie, ktorá sa konala dňa 29.3.2017 v Univerzitnom tvorivom ateliéri Filozofickej fakulty Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre.

Miroslav Ballay, PhD., ako aj členovia v zložení prof. PhDr. Július Fújak, PhD., Mgr. Erika Moravčíková, PhD., Mgr. Lucia Valková a tiež členky v zastúpení študentskej obce Bc. Veronika Dubajová, Lucia Gálová, adresovali konštruktívnu kritiku, ale i úprimné uznanie a povzbudenie všetkým účastníckam.

Kreativitu, individuálny prístup, schopnosť kriticky myslieť, samostatnosť pri tvorbe, originalitu pri prezentá-

Využiť skvelú príležitosť, ktorú Katedra kulturológie svojim študentom ponúka a ich aktivity úprimne podporuje sa rozhodlo päť cieľavedomých študentiek: Bc. Kristína Mindáková, Bc. Andrea Olejárová, Bc. Klára Trnovská, Simona Kováčová a Gabriela Kaňová, čím preukázali okrem odhodlania aj istú dávku odvahy a zároveň príslušnosť ku katedre, jej dynamickému životu tvorenému najmä študentmi a pre študentov.

Všetky zúčastnené autorky potvrdili opäť skutočnosť, ktorá je viac ako pozitívna a síce, že o svojich záujmoch, myšlienkach a postojoch k vybraným jednak aktuálnym a neraz páľčivým témam nielen píšú, ale nimi aj žijú a usilujú sa dokonca o zmenu, možno práve aj aktívnou účasťou na študentskej vedeckej konferencii.

Jednotlivé témy súťažných prác prezentovali neskôr patrične ocenený záujem o existenciálne otázky a aktuálne spoločensko-kultúrne dianie nielen v domácom, ale i v zahraničnom, globálnom kontexte. Investovaný čas a úsilie o vedeckú prácu zúročili súťažiaci aj vďaka podpore a spolupráci so svojimi školiteľmi, školiteľkami. Zanietený prístup autoriek k vedeckej činnosti sa nesporne prejavil u všetkých. Predseda odbornej komisie doc. Mgr.

cii výsledkov práce, ako aj zodpovednú prípravu na posúdenie prác a schopnosť pružne reagovať na otázky v diskusii, predseda v spolupráci s členmi komisie vyzdvihol a ocenil v prípade troch súťažiacich.

Vítazkou aktuálneho ročníka sa stala Bc. Andrea Olejárová, študentka 1. ročníka magisterského stupňa štúdia v odbore kulturológia, ktorá o svojej angažovanosti, kvalitnom spracovaní a inšpiratívnom, excelentnom prezentovaní vysoko aktuálnej témy *Extenzia fyzického sveta a kultúrne dopady kyberpriestoru na človeka*, ambiciózne no s istou dávkou sympatickej skromnosti presvedčila odbornú komisiu, aby rozhodla jednohlasne v jej prospech. Víťazné stupienky doplnili výraznejšie nezaostávajúce kvalitné a podnetné práce: na 2. mieste Bc. Klára Trnovská, opäť študentka 1. ročníka magisterského stupňa štúdia v odbore kulturológia s prácou *Zahraničná mobilita ako súčasť interkultúrnej komunikácie*; a na 3. mieste Simona Kováčová, študentka 3. ročníka bakalárskeho stupňa štúdia v odbore kulturológia (toho času úspešná absolventka bakalárskeho stupňa štúdia) s témou *Na reklame záleží: davový človek súčasnosti*. Príspevok víťazky bakalárky Andrey Olejárovej bude publikovaný ako súčasť kolek-

tívneho zborníka všetkých víťazných prác zo zapojených katedier v rámci ŠVOUČ 2017, ktorého vydanie zastrešuje FF UKF v Nitre. Okrem morálneho ocenenia, získali víťazky aj vecné ceny, ktoré venovala Katedra kulturológie, diplom a finančnú odmenu venovanú dekanátom FF UKF v Nitre a v neposlednom rade samozrejme získali cenné skúsenosti.

Je potešiteľné, že tento typ podujatia určený pre študentov má na Katedre kulturológie dlhoročnú tradíciu a bez jej prerušenia poskytuje každý rok priestor pre prezentáciu tvorivého potenciálu, kvalít, schopností a kompetencií svojich študentov. Posolstvo z onoho „*Skúsenosť je najlepším učiteľom*“ vstúpované študentom s cieľom motivovať ich k účasti na ŠVOUČ (či už v rámci vedeckej alebo umeleckej sekcie/AAF) by nemalo byť vnímané ako kliše, ale ako mobilizujúca výzva smerom k aktivite, osobnému rastu, rozhladenosti, otvorenosti diskutovať a získať spätnú väzbu aj formou konštruktívnej kritiky.

Sledovať odhodlanie, aktivitu a vášň pre poznanie a vedu aj v prípade nižšej účasti znamená nezameniteľný pocit radosti, že tieto aktivity majú zmysel, pretože aktívna účasť na vedeckej sekcii ŠVOUČ podporuje akademikú diskusiu a zároveň je dobrou prípravou na štátnicovú obhajobu záverečnej práce na všetkých stupňoch vysokoškolského štúdia.

Nasledujúci zoznam prihlásených autoriek, ako aj súťažných prác zodpovedá aj bodom programu realizovaného Katedrového kola vedeckej sekcie ŠVOUČ 2017:

1. Bc. Klára Trnovská

Ročník: 1. ročník Mgr.

Názov práce: Zahraničná mobilita ako súčasť interkultúrnej komunikácie

Školiteľ: Mgr. K. Gabašová, PhD.

Oponent: Mgr. K. Jakubovská, PhD.

2. Bc. Andrea Olejárová

Ročník: 1. ročník Mgr.

Názov práce: Extenzia fyzického sveta a kultúrne dopady kyberpriestoru na človeka

Školiteľ: Mgr. K. Gabašová, PhD.

Oponent: prof. PhDr. Július Fujak, PhD.

3. Simona Kováčová

Ročník: 3. ročník Bc.

Názov práce: Na reklame záleží: davový človek súčasnosti

Školiteľ: Mgr. K. Gabašová, PhD.

Oponent: Mgr. E. Moravčíková, PhD.

4. Kristína Mindáková

Ročník: 2. ročník Mgr.

Názov práce: Umelecký prínos Alana Rickmana vo filme (Analýza hereckej performancie vo filme Truly, Madly, Deeply)

Školiteľ: doc. Mgr. M. Ballay, PhD.

Oponent: Mgr. M. Reiser

5. Gabriela Kaňová

Ročník: 3. ročník Bc.

Názov práce: Vegánstvo ako životný štýl

Školiteľ: Mgr. K. Jakubovská, PhD.

Oponent: Mgr. V. Moravčíková, PhD.

Úprimné poďakovanie za účasť a aktívnu participáciu patrí všetkým súťažiacim, vedeniu a pracovníkom katedry, ktorí sa podieľali na organizácii a realizácii podujatia, doktorandom a v neposlednom rade početnému publiku.

Na záver, možno tak trochu netradične adresujeme niekoľko otázok študentom Katedry kulturológie s presvedčením, že kladné odpovede budú pre nich signálom odhodlať sa k aktívnej účasti na budúcom Katedrovom kole vedeckej sekcie ŠVOUČ.

Oslovuje Vás téma, problém, ktorý by ste radi preskúmali a prezentovali svoje výsledky na študentskej vedeckej konferencii? Máte vlastné tvorivé nápady a neváhate pri výbere odvážnych tém? Hľadáte príležitosť aktívnej sebarealizácie? Zaujímá Vás názor iných? Je pre Vás konštruktívna kritika výzvou? Chcete sa dozvedieť viac a prispieť svojim dielom k podnetnej diskusii?

Z ohlasov súťažiacich vyberáme:

„Účasť na vedeckej sekcii ŠVOUČ bola pre mňa veľmi cenná skúsenosť. Mrzí ma však nízka účasť a motivácia zo strany študentov. Musím povedať, že prezentovanie svojej práce takýmto spôsobom posmeľí študenta k diskusii a vzbudí záujem i potrebu klásť otázky. To je práve to, čo v našom akademickom prostredí neraz chýba.“

Bc. Andrea Olejárová

„Ako účastníčka vedeckej sekcie katedrového kola ŠVOUČ pozitívne hodnotím tohtoročný výber priestoru, v ktorom som sa počas celého podujatia cítila príjemne. Za negatívum považujem slabšie zastúpenie zo strany súťažiacich, ale aj študentov – spolužiakov, ktorí mali po skončení jednotlivých prezentácií možnosť klásť otázky a diskutovať o aktuálnych témach. Účasť na podujatí akým je vedecká alebo umelecká sekcia ŠVOUČ vidím ako dobrú osobnú skúsenosť čo sa týka prezentovania vlastnej práce, názorov, ale aj prijímania spätnej väzby.“

Bc. Klára Trnovská

Mgr. Katarína Gabašová, PhD.

Amateur Art Fest 2017

Dňa 30. marca 2017 sa v priestoroch Univerzitného tvorivého ateliéru FF UKF uskutočnila umelecká sekcia katedrového kola ŠVOUČ s originálne vyprofilovaným názvom *Amateur Art Fest*. Študenti naprieč jednotlivými ročníkmi našej katedry mali opätovne možnosť prezentovať širokospektrálnu umeleckú tvorivosť najrôznejšieho

druhu. Škoda, že prihlásených bolo dovedna len päť kreatívnych súťažných projektov. Svedčí to o poklese záujmu študentov o umeleckú činnosť, alebo nedostatok času na jej zdokonaľovanie? V tomto zmysle organizátorov značne sklamal i zaskočil nezáujem práve o túto obľúbenú sekciu ŠVOUČ nielen z radov prihlásených, ale dokonca i publika. Kulturologickým večerom tohoročného AAF moderátorsky sprevádzala dvojica v zložení Klaudia Belicová a Vladimír Roháč, ktorá vo vhodnom vzájomnom zladení i kultivovanom dopĺňaní doslova zachraňovala kultúrne podujatie so zredukovaným, komorným počtom návštevníkov.

V úvode programu vystúpili Katarína Zimová a Andrej Reksák so svojim spoločným hudobným projektom. Išlo o čiastočne komponované a čiastočne improvizované skladby, v ktorých dominovalo čelo sprevádzané hrou na perkusie. Ako druhá v poradí predstavila svoju tvorbu študentka Viktória Csűriová. Prezentovala výber z fotografií, ku ktorým ilustračne pričlenila krátke poetické podtituly dotvárajúce príbeh. Išlo v jej prípade o detailné snímky najmä s prírodnými motívmi. Následne Lucia Kociská predviedla tanečné vystúpenie sprevádzané videoprojekciou s názvom *Tanec ako sloboda prejavu*, ktorým osviežujúco predstavila niekoľko tanečných štýlov (najmä v kontexte subkultúry Hip-Hop) a taktiež jej subjektívny vzťah k pohybu a tanču všeobecne. Lukáš Kollárik spolu so svojou partnerkou Lenkou Podstrelenou predstavili autorskú vizuálnu tvorbu fotografií a malieb. Ich spoločným leitmotívom sa stala reflexia súčasnej spoločnosti a zobrazenie subjektívneho nesúhlasu s „na-

stavenou optikou“ ich okolia. Práve preto svoj vizuálny projekt nazvali *Pokrivená optika*. Ako posledný uviedol svoju audiovizuálnu tvorbu Matúš Ohrádka. Do súťaže AAF sa prihlásil s krátkometrážnym filmom *Everyday*, v ktorom na kameru zachytil svoju každodennú rutinu od ranného vstávania, cez osobnú hygienu, školu, voľný čas až po koniec dňa a spánok. Celý čas snímал svoje nohy z pohľadu prvej osoby, čo bolo najšpecifickejším prvkom filmu. Takýmto spôsobom sa snažil umocniť svoj subjektívny pohľad na každodenné povinnosti a priblížiť tak divákovi život študenta vysokej školy. Zároveň sa týmto filmom preukázal ako režisér, herec i strihač v jednej osobe.

Porotu, ktorá hodnotila kvalitu prezentovaných umeleckých výstupov výlučne tvorili bývalí absolventi Katedry kulturológie FF UKF v Nitre (Boris Belica, Pavol Ferčák, Vladimír Rák, Tomáš Špánik a Filip Chrenko). Po spoločnom posudzovaní prihlásených umeleckých diel vyhlásili očakávané poradie prvých troch víťazných miest. Na prvom mieste sa umiestnila Lucia Kociská s projektom *Tanec ako sloboda prejavu*. Druhé miesto porota spoločne udelila Viktórii Csűriovej, Lukášovi Kollárikovi a Lenke Podstrelenej za ich výtvarné projekty. Nakoniec tretie miesto získala dvojica Katarína Zimová a Andrej Reksák za ich hudobno-inštrumentálne vystúpenie.

Mgr. Jozef Puškár
interný doktorand

Katedry kulturológie FF UKF v Nitre

Sympóziu doktorandov

Dňa 10. apríla 2017 sa v zasadačke dekanátu FF UKF v Nitre uskutočnilo sympóziu doktorandov študijného odboru 3.1.2 kulturológia. Študenti interného doktorandského štúdia uvedeného odboru prezentovali priebežné výsledky výskumu, ako aj zameranie svojich dizertačných prác. Vedecké kolokviálne podujatie sa zameriavalo na vzájomný dialóg medzi prezentujúcimi doktorandmi a odbornou komisiou z radov pedagógov oboch katedrií, ktorú tvorili: prof. PhDr. Július Fuják, PhD., doc. Mgr. Miroslav Ballay, PhD. z Katedry kulturológie FF UKF v Nitre a prof. PhDr. Jaroslav Čukan, CSc., doc. PhDr. Boris Michalík, PhD. z Katedry manažmentu kultúry a turizmu FF UKF v Nitre.

Priebežné výsledky vybraných častí dizertačných prác prezentovali z Katedry manažmentu kultúry a turizmu FF UKF v Nitre: Mgr. Barbora Predanociová (*Kultúra ekológia a turizmus*), Mgr. Lucia Urbanová (*Kultúra v lyžiarskych strediskách*), Mgr. Miroslav Pap (*Kultúrny potenciál Slovákov vo Vojvodine*), Mgr. Tamáš Pluhár (*Kultúrny potenciál Slovákov v Maďarsku*) a z Katedry kulturológie FF UKF v Nitre: Mgr. Jozef Puškár (*Transkultúrne dimenzie poetiky súčasného divadla (kulturológicko- interpretačné sondy)*), Mgr. Lucia Valková (*Akosi nosných pojmov rodových štúdií*).

Interné doktorandky a doktorandi svojimi prezentáciami dosiahnutých parciálnych výsledkov preukázali výrazné vedecké schopnosti, značnú orientáciu a pohotovosť v skúmaných témach, kritické myslenie a potenciál rozvíjať inovatívne myšlienky, ktoré sú neodmysliteľným základom tvorby ich dizertačných prác. Súčasťou stretnutia boli inšpiratívne a plodné diskusie. Počas nich komisia poskytla študentom usmernenia, odlišnú perspektívu nazerania a rady pri ďalšom koncipovaní prác. Práve vďaka takejto platforme boli doktorandi konfrontovaní aj s odlišným náhľadom na smerovanie svojich prác, čo prispieva k ich formovaniu ako budúcich výskumných pracovníkov. Rôznorodosť čiastkových tém predstavovaných dizertačných prác ukázala nielen na početnosť vybraných fenoménov, ktoré si vyžadujú odbornú reflexiu, ale taktiež aj obsiahlosť interdisciplinárneho rámca kulturológie.

Mgr. Lucia Valková
interná doktorandka
Katedry kulturológie FF UKF v Nitre

Deň Milana Adamčiaka

Bolo to uprostred januára tohto roku, keď nás opustil Milan Adamčiak. Muzikológ, skladateľ, konceptuálny umelec, autor vizuálnej poézie. Len o 2 mesiace neskôr mala byť otvorená výstava na jeho počesť „Adamčiak, začni!“ Tú pripravila Slovenská národná galéria v Bratislave. Adamčiakov náhly a nečakaný skon vyvolal ohlasy celou slovenskou umeleckou scénou. Inak to nebolo ani v Nitre. Katedra kulturológie Filozofickej fakulty UKF v Nitre

v spolupráci s humanitným klubom Metanoia pod vedením prof. PhDr. Júliusa Fujaka, PhD. zorganizovali tzv. Deň Milana Adamčiaka, ktorý sa konal dňa 5. apríla 2017.

Deň Milana Adamčiaka začal na brehu rieky, pri študentskom domove Nitra tzv. Zvukovými (pre/do)hrami. Všetci, ktorí sa zúčastnili, mali možnosť zažiť a otestovať rôznorodé techniky Adamčiakovej zvukotvorby za pomoci širokého spektra predmetov dennej potreby. Vďaka prívetivému jarnému počasiu šlo o vydarený úvod celého dňa.

Ďalším bodom programu bolo odborné sympóziu Sondáž Adamčiaka, zaradené i pod hlavičku cyklu vedeckých prednášok Culturologos pod Katedrou kulturológie FF UKF. Ako prvý vystúpil dlhoročný Adamčiakov priateľ, kolega, ale napr. i zostavovateľ jeho zozbieraného diela v štyroch zväzkoch, MgA. Michal Murín, ArtD. z Katedry intermédií a digitálnych médií na Akadémii umení v Banskej Bystrici. Svojím príspevkom s názvom *In(tro)dukcía* predstavil osobu Milana Adamčiaka, projekty, na ktorých s ním pracoval či niektoré ich spoločné zážitky. Ďalšími v poradí boli členovia umeleckého zoskupenia *Cluster Ensemble*, a to Mgr. art. Ivan Šiller, ArtD. a Mgr. art. František Király s príspevkom *Cluster ensemble* a Milan Adamčiak. Obaja spomínaní z Katedry hudobnej výchovy na Pedagogickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. Ako tretí vystúpil samotný organizátor podujatia, prof. PhDr. Július Fuják, PhD., ktorý rozprával na tému *Osobné poznámky k osobitej intermédiálnej byt(n)osti Milana Adamčiaka*. Posledným zúčastneným bol Mgr. Ondrej Veselý z Ústavu literárnej a umeleckej komunikácie FF UKF v Nitre. Jeho témou boli *Možnosti a limity grafických partitúr v porovnaní s tradičnou notáciou (so zreteľom na interpretáciu tvorby Milana Adamčiaka)*. Ondrej Veselý tým ukončil sympóziu Sondáž Adamčiaka, na ktorom sa zúčastnilo viacero pracovníkov i študentov FF UKF v Nitre.

Poslednou časťou Dňa Milana Adamčiaka bol koncert s názvom Adam-či-ako?!, kde spoločnými silami odohrali Ivan Šiller a František Király z *Cluster En-*

samble, hráči z NE:BO:DAJ, VENI a DDR niektoré z partitúr nedávno zosnulej osobnosti slovenskej hudby. Úplným záverom večera bolo premietnutie dokumentárneho filmu *Muzikológ a tvorca* z roku 2008 v réžii Arnolda Kojnoka, v ktorom mohli diváci vidieť Milana Adamčiaka či už počas tvorby, alebo i v jeho súkromí a spoznať bližšie jeho osobnosť.

Mgr. Michal Reiser
interný doktorand
Katedry kulturológie FF UKF v Nitre

Májový Culturologos v znamení filozofie a literatúry Prieniky inšpirácií. Ne/náhodné filozofické stretnutia

V rámci už tradičného cyklu vedeckých podujatí s názvom Culturologos sa v Univerzitnom tvorivom ateliéri Filozofickej fakulty Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre, dňa 9. mája 2017 konala odborná diskusia s názvom *Prieniky inšpirácií. Ne/náhodné filozofické stretnutia*. Organizátormi podujatia boli Katedra kulturológie a Katedra všeobecnej a aplikovanej etiky FF UKF v Nitre.

Pozvanie prijali popredné slovenské osobnosti z oblasti humanitných vied filozofka, spisovateľka, esejistka,

prozaička, vysokoškolská pedagogička, dlhoročná vedúca Katedry filozofie na FF UK v Bratislave (toho času ako externá spolupracovníčka) **doc. PhDr. Etele Farkašová, PhD.**, ktorá sa recenzne podieľala aj na vydaní nejednej publikácie Katedry kulturológie v Nitre, a filozof, literárny vedec, kulturológ, indológ, vysokoškolský pedagóg a vydavateľ **prof. PhDr. Dalimír Hajko, DrSc.**, ktorý dlhodobo pôsobil na oboch katedrách Filozofickej fakulty nielen ako vysokoškolský profesor a odborný garant študijných programov, ale aj ako predseda odborových komisií pre doktorandský stupeň štúdia.

Nie náhodný výber hostí snáď nie je nutné bližšie vysvetľovať, ale predsa len je dôležité uviesť, že po predbežnom rokovaní o téme diskusie, myšlienka o hľadaní prienikov v tvorbe oboch oslovených aj v kontexte esejistiky pochádza od docentky Etely Farkašovej.

Výnimočnosť podujatia spočívala v zameraní diskusie a síce na výber z najaktuálnejších diel hostí, nielen z esejistickej tvorby, ktoré boli venované témam o človeku, živote, každodenných radoostiach ale i strastiach, duševných poryvoch a podstate bytia.

Zdá sa, že prieniky inšpirácií objavili obaja autori vo svojich dielach „len nedávno“... Ide o výber, ktorý azda najlepšie ilustruje onen súzvuk nielen v témach, ale aj v ich reflexii. Z autorskej tvorby sú to monografie: Dalimíra Hajka - *Antické provokácie* (Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, 2016), *Existencia v kríze* (spoluautor doc. PhDr. Michal Valčo, PhD.; Žilinská univerzita v Žiline, EDIS – vydavateľské centrum ŽU, 2016),

Vrúcnosť a čin. Kierkegaardovské meditácie (H&H, 2011), *Globalizácia a kultúrna identita* (FF UKF v Nitre, 2005), *Rozpätie dňa a noci* (H&H, 1992) a filozofický debut *Rozpätie dňa* (1975); a Etely Farkašovej – *Paralely a prieniky* (Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, 2015), *Vrstvenie času* (Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, 2014), *Pláne približne zapamätaného* (Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, 2012), *Čas na ticho* (Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, 2009), *Uvidieť hudbu a iné eseje* (Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, 2003), *Etudy o bolesti a iné eseje* (Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, 1998).

Spomedzi ústredných tém diskusie: esejistika, špecifickosť žánru, jeho ohrozenosť v súčasnom akademickom svete; interdisciplinárna, prekračovanie hraníc žánru a aj disciplíny v eseji; ako sa prejavuje toto prestupovanie hraníc vo vybraných dielach a v esejistickej tvorbe hostí, azda najviac rezonovala téma: otváranie nových tém, dôraz na prieniky týchto nových, menej častých tém v slovenskej filozofii na pôde esejistickej tvorby – vzťah západnej a východnej vedy aj v kontexte globalizácie, hlučnosť dnešného sveta, hodnota mlčania, ticha, hodnota rozhovoru ako strácajúceho sa fenoménu v našom živote... zrkadliaca bohaté skúsenosti oboch osobností, ako aj ich fundovaný prehľad nielen v oblasti filozofie a literatúry, jednak ich inšpirácie a podnety, ktoré hľadajú predovšetkým v osobnom prežívaní vonkajšieho, ale najmä vnútorného sveta človeka. Hostia zaujali subjektívnejšie postoje najmä pri vnímaní existenciálnych otázok a súčasného naladenia doby, čo nebolo prekvapivé. Rozprávanie o osobných ne/náhodných filozofických stretnutiach autorov, práve prostredníctvom ich tvorby, obohatili miestami vtipné postrehy na vybrané témy, čím udržiavali publikum v pozornosti a očarení počas celého trvania diskusie.

Zmysel a aktuálnosť diskusie potvrdil fakt, že vybrané témy reflektované aj v tvorbe Dalimíra Hajka a Etely Farkašovej sa stali viac ako aktuálnymi najmä v poslednom období, kedy nielen na Slovensku rezonuje téma opodstatnenia filozofie a vôbec humanitných vied v kontexte otázky efektívneho prepojenia na prax, ale i v čase, kedy sa často skloňuje pojem kríza, a človek 21. storočia je konfrontovaný s množstvom kríz (environmentálna, ekonomická, sociálna, migračná, kultúrna, existenciálna).

Mimoriadna účasť pedagógov, no najmä študentov Filozofickej fakulty, potvrdila ich záujem nielen o povinné prednášky a semináre, ale aj o zaujímavé podujatia, ktoré sú súčasťou akademického života.

Z položených otázok dokonca aj po skončení oficiálneho programu vyznel jasne prítomný ohlas na prezentovanú potrebu, ale i radosť z prehlbovania vzťahu medzi literatúrou a filozofiou predovšetkým prostredníctvom filozofickej eseje.

Pridaná hodnota odborného rozmeru diskusie spočívala v možnosti autenticky „nahliadnuť“ do zákulisia

tvorby hostí a zároveň pookriať z ich pútavého dokonca terapeutického filozofického rozhovoru inšpirujúceho k ďalším otázkam a dialógu aj so sebou samým.

Obaja hostia nielen svojimi dielami a ich zameraním, ale aj prezentovanými myšlienkami a postojmi vyslali nekompromisnú výzvu, no s priateľským povzbudením, aby sa (nielen) mladí ľudia zaujímali o filozofiu a literatúru, existenciálne otázky, aktuálne dianie v spoločnosti a popri tom všetkom (ne)utíchajúcom hluku doby a konzume dokázali byť zanietení, vrúcni, otvorení k dialógu, ale i ponorení sa do ticha...

Z vyjadrení hostí k žánru eseje vyberáme:

„Na eseji mám rada, že má základ najmä v autorskej subjektívnej až intímnej zážitkovosti, čo ju robí – ak má aj literárne kvality – prítlačivejšou a dáva jej schopnosť vzbudzovať záujem o filozofiu (o filozofické otázky) aj u laického publika... A aj to, že ponúka filozofii väčšiu šancu obracať sa tvárou k takým stránkam reálneho života, ktoré bývajú neraz prehliadané ako nedôležité, triviálne, nehodné „vážneho“ akademického filozofovania... Súhlasím s názormi, podľa ktorých je dnes potrebné „esejisticcky resuscitovať filozofiu“ a podľa ktorých esej môže dať nádej na oživenie filozofie, na jej návrat k reálnemu prežívaniu.“

Etela Farkašová, rozhovor s Vladimírom Petrikom, 2016

„... jej krása je v tom, že cez sebauvyjadrovanie autora hľadá výpoveď o všeobecných otázkach, cez osobný zážitok, cez, povedal by som, súkromné poznanie vypovedá o problémoch, ktoré trápia, zaujímajú mnohých. Esaj hľadá bez nároku na konečnú pravdu. Esaj neabsolutizuje návrh. Návrh na také videnie sveta, ktoré môžeme, ale nemusíme prijať. Pôvab eseje je v jej neautoritatívnosti... To, čo čitateľovi prináša esej, nie sú definitívne, hotové výsledky, ale inšpirácia. Esaj by mala inšpirovať ako hudba.“

Dalimír Hajko, monografia *Niekoľko inšpirácií*, 1976

Atmosféra diskusie sa niesla v duchu citelného záujmu hostí hovoriť väčšmi o menej častých témach týkajúcich sa človeka a jeho vnútorného prežívania, vzťahu k Druhému a odovzdať istý odkaz (ne)odhalený v ich tvorbe.

Pozitívne ohlasy zo strany študentov, napríklad postreh študentky kulturológie Bc. Kláry Trnovskej „Ako študentka kulturológie považujem diskusiu, ktorá sa uskutočnila v Univerzitnom tvorivom ateliéri za veľmi podnetnú a inšpiratívnu, najmä čo sa týka apelu na esej a pozitívne stránky využívania tohto žánru v praxi. Počas diskusie nám bola esej predstavená ako živý prostriedok prejavu, s veľkou výpovednou hodnotou. V budúcnosti by som jednoznačne privítala ďalšie diskusie či prednášky s podobnou tematikou“, ale aj pedagógov z viacerých pracovísk potvrdili, že podujatie malo zmysel a naplnilo svoj cieľ. Hostom diskusie, ako aj zúčastneným a organizátorom ďakujeme, a tešíme sa na budúce ne/náhodné stretnutie.

Mgr. Katarína Gabašová, PhD.

Ceny Pavla Straussa za rok 2015 a 2016

Ceny boli udelené už po jedenásty krát. Slávnostné odovzdávanie Cien Pavla Straussa za roky 2015 a 2016 sa uskutočnilo 29. novembra 2016 v priestoroch Starého divadla Karola Spišáka v Nitre. Významné slovenské osobnosti kultúrneho, umeleckého a spoločenského života získavajú tieto ceny za trvalý prínos v oblasti kultúry a umenia. Od začiatku tradície udeľovania cien v roku 2005 bolo dekorovaných dovedna dvadsaťštyri významných osobností, ako napríklad Ján Chryzostom Korec, herečka Emília Vášáryová, operný spevák Peter Dvorský, básnik Milan Rúfus, choreograf Štefan Nosál, režisér Jozef Bednárík a mnohí ďalší.

Ocenenie nesie meno vzácnjej osobnosti, humanistu, filozofa, spisovateľa a lekára Pavla Straussa (1912 – 1994). Myšlienka udeľovania cien vznikla na pôde Katedry kulturológie Filozofickej fakulty Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre, pri ktorej pôsobí aj Kulturologická spoločnosť. Iniciátorom a dlhoročným organizátorom tohto podujatia je prof. PhDr. Jozef Leikert, PhD. Litt. D.

Ceny Pavla Straussa organizuje Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, všetky jej fakulty, Katedra kulturológie FF UKF v Nitre a Kulturologická spoločnosť. Odovzdávanie cien Pavla Straussa by však nebolo možné organizovať bez každoročnej podpory a pomoci Rotary Clubu Nitra

Harmony. V roku 2016 bolo toto podujatie podporené aj zo strany mestskej a regionálnej samosprávy.

Výnimočnosť tohto podujatia spočíva predovšetkým v hlbokom ľudskom odkaze a tvorbe Pavla Straussa, ako osobnosti, ktorej meno ceny nesú. Výnimočnosť tohto podujatia spočíva aj v tom, že na žiadnej inej univerzitnej pôde sa cena podobného charakteru s celoštátnym významom neudeľuje. Spoluautormi tejto myšlienky sú aj samotní študenti Katedry kulturológie FF UKF v Nitre, ktorí sa aktívne podieľajú aj na organizácii tohto podujatia.

V roku 2015 bola cena udelená štyrom osobnostiam slovenského kultúrneho a spoločenského života. Za rok 2015 si Cenu Pavla Straussa prevzala divadelná režisérka, občianska aktivistka a poslankyňa Mgr. art. Viera Du-

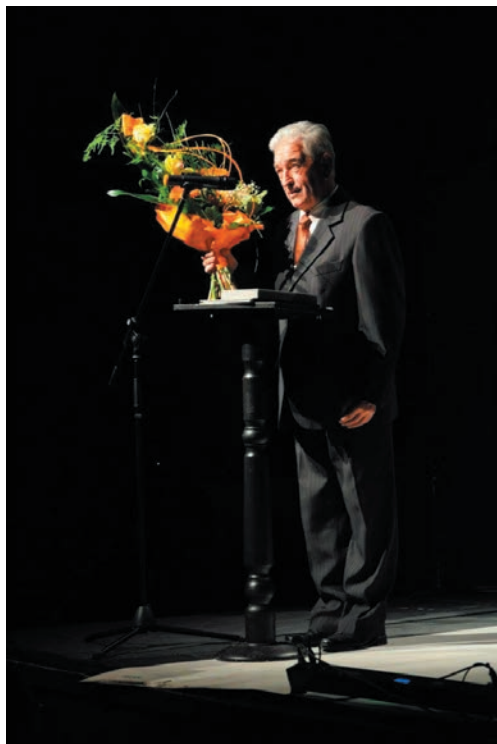
bačová a literárny vedec prof. PhDr. Tibor Žilka, DrSc. Cena Pavla Straussa za rok 2016 bola udelená hudobnému skladateľovi Mariánovi Vargovi a in memoriam kňazovi Antonovi Srhoľcovi.

Galavečer udeľovania Cien Pavla Straussa sa opäť niesol v slávnostnom, no zároveň aj v rodinnom duchu. Milou tradíciou je, že na organizácii sa pravidelne podieľa aj rodina Straussovcov, čím je podujatie obohatené o ďalší ľudský rozmer. Preto ani tento rok nebolo výnimkou, že spolu s vedúcim Katedry kulturológie FF UKF v Nitre a predsedom Kulturologickej spoločnosti doc. Mgr. Miroslavom Ballayom, PhD. cenu odovzdával syn Pavla Straussa – MUDr. Jozef Strauss. O jedinečnú

atmosféru sa pod taktovkou režiséra Petra Oravca postaralo viacero umelcov. Galaprogram otvorila divadelná herečka Eva Hlaváčová, ktorá umeleckým prednesom tvorby Pavla Straussa vyjadrila poctu, ale aj blízky vzťah k rodine Straussovcov. Na pódiu sa tiež predviedla členka nezávislého Nového divadla v Nitre Ľubomíra Dušaničová s interpretáciou židovského šansónu s názvom Maykomashalon. Autorom hudby k tejto skladbe je Vladimír Godár, ktorý Cenu Pavla Straussa získal v roku 2014. Večer obohatili aj študenti vysokoškolského divadla VYDI pri UKF v Nitre, ktorí si pod vedením Marcely Králikovej pripravili inscenovanú Poetiku prof. PhDr. Tibora Žilku, DrSc. Súčasťou galaprogramu bolo vystúpenie členov Art Music Orchestra s koncertnou

túra na chvoste, tak dopredu sa dostávajú ťažké hnedé čižmy a spod ich jarma sa vyťahuje veľmi ťažko. Preto sa s láskou obraciam na každého človeka, zvlášť na mladých ľudí, ktorí počívajú a ktorých počívam aj ja.

Ďalším z ocenených bol popredný literárny vedec a teoretik, významný odborník v oblasti semiotiky, štylistiky, naratológie a poetiky prof. PhDr. Tibor Žilka, DrSc.. Ani on neskrýval pri preberaní Ceny Pavla Straussa dojatie. Poďakovanie venoval rodine a predovšetkým svojej manželke prof. PhDr. Marte Žilkovej, PhD. Spomínal na ťažké obdobie normalizácie, prácu v Kabinete literárnej komunikácie v Nitre, ale priblížil aj krásne chvíle strávené s Pavlom Straussom, ktoré boli často aj veľmi humorné, no vždy pretkané hlbokým mysliteľským odkazom.

prezentáciou skladieb z muzikálu Cyrano z predmestia a vystúpenie miešaného speváckeho zboru Psallite Deo pod vedením Vladimíra Kopca.

Ako prvá cenu Pavla Straussa prevzala herečka, režisérka, občianska aktivistka, poslankyňa – Viera Dubačová, ktorá s dojatím v hlase počas ďakovných slov povedala: *„Bola som vychovaná k láske k ľuďom, k viere v Boha, k viere v pravdu, v humanistické ideály. Táto doba je veľmi ťažká pre nás všetkých, preto je veľkou čťou stáť pred mladými ľuďmi a môcť im otvárať tému ako vzdelávanie divadlom, umenie poľudšťuje. Vzdelanie a umenie sú dve krídla, ktoré dokážu vytrhnúť a vytiahnuť krajinu z blata. (...) Myslí si, že v krajinách, kde je umenie a kul-*

V doterajšej tradícii Cien Pavla Straussa boli vždy ocenené žijúce osobnosti slovenského kultúrneho, spoločenského a umeleckého života. Rok 2016 bol výnimočný v tom, že ocenenie získal katolícky kňaz, salezián Anton Srholec in memoriam. Žiaľ, životné okolnosti znemožnili organizátorom udeliť cenu Antonovi Srholcovi ešte počas života, hoci ho študenti, členovia Kulturologickej spoločnosti a Katedry kulturológie navrhli na Cenu Pavla Straussa už dávnejšie. Cenu prevzal brat zosnulého Michal Srholec, ktorý v ďakovnej reči spomínal na časy, keď Pavol Strauss pôsobil ako riaditeľ nemocnice a veľmi významný lekár v Skalici, kde sa spoznal s Antonom Srholcom a vznikol medzi nimi veľmi intenzívny, takmer

rodinný vzťah: „*Tento ich spoločný ideál ich spájal, mali si čo povedať a doktor Strauss bol pre môjho brata veľkým vzorom a posilou. (...) Som hrdý na môjho brata, mal veľmi dobrý rozprávačský talent, vedel zaujať spoločnosť, v ktorej sa nachádzal. (...) Vždy vedel povedať tie správne slová, ktoré v tom čase boli potrebné. (...) Čo mi je však veľmi ľúto je to, že toto udelenie ceny je in memoriam.*“

Posledným z ocenených bol Marián Varga – jedna z najvýznamnejších a najvýraznejších osobností slovenskej populárnej i vážnej hudby, originálny skladateľ a výnimočný hráč na klávesové nástroje. Počas ďakovnej reči Mariána Vargu bola v sále Starého divadla Karola Spišáka v Nitre výnimočná atmosféra a publikum si maestra počilo aj symbolickým potleskom postojačky. Na javisku ho sprevádzal básnik, prozaik, esejista a kazateľ Cirkvi bratskej – Daniel Pastirčák. Marián Varga počas preberania Ceny Pavla Straussa povedal: „*Ďakujem veľmi pekne. Naše rodiny v Skalici patrili medzi spriatelene rodiny. Doktor Strauss ma ako prvý držal na rukách, keď ma rodil a tiež bol mojím birmovým otcom.*“

Na zvýraznenie významu udeľovania Cien Pavla Straussa netreba dlho hľadať výstižné slová. Organizuje sa na univerzitnej pôde, má celoslovenský význam a rozvíja skutočné kultúrne a umelecké hodnoty, ktoré sú v dnešnej dobe často odsúvané na perifériu záujmu. Jeho výnimočnosť však predovšetkým podčiarkuje sila diela a odkazu Pavla Straussa, ktorý sa aj týmto podujatím ešte viac približuje ľuďom.

Mgr. Veronika Moravčíková, PhD.

Kultúrne potulky so Zuzanou Kronerovou

Aj tento rok študenti prvého ročníka magisterského štúdia Katedry kulturológie FF UKF v Nitre hostili vzácnu osobnosť kultúrneho a umeleckého života. Pozvanie do tohtoročných Kultúrnych potuliek, ktoré sa uskutočnili dňa 17. mája 2017 v Dome Matice slovenskej v Nitre prijala divadelná a filmová herečka Zuzana Kronerová.

Tradícia podujatia Kultúrne potulky ani tento rok nezostala svojej povesti nič dlžná. Predchádzajúcich šesť úspešných ročníkov, ktorých hosťami boli také osobnosti ako napríklad Marián Čekovský, Kamil Peteraj, Táňa Pauhofová či Dano Heriban znamenajú tradíciu a skúsenosť, na ktorej mohli študenti 1. ročníka magisterského štúdia v akademickom roku 2017/2018 stavať. Toto podujatie je každoročným praktickým výstupom predmetu *Projektovanie kultúrnych aktivít* pod vedením Mgr. Veroniky Moravčíkovej, PhD., ktorý ma za cieľ poskytnúť študentom vzácné praktické skúsenosti v reálnych podmienkach organizácie kultúrnych podujatí.

Ako sa dalo predpokladať, Zuzana Kronerová priniesla na vlastných potulkách do Nitry veselú a srdečnú atmosféru, ktorá sa udržala do konca večera. Podujatie preverilo aj moderátorský talent Petry Kováčikovej a Niky Rechterisovej, ktoré príjemným a profesionálnym zjavom viedli diskusiu až do samého záveru.

V prostredí pomyselnej májovej záhrady, Zuzana Kronerová hneď na začiatku prekvapila pestrým opisom detstva v rodine výnimočných divadelníkov i svojich prvých divadelných krokov. „*Prvá rola bola v detstve v dramatickom krúžku ešte na základnej škole. Prešla som cez javisko zo zmrzlínou,*“ prezradila s humorom.

Pri spomienkach na študentské časy reč neobišla ani normalizáciu. Na tej podľa jej slov nebolo žiadneho pozitíva, avšak s radosťou si pripomenula neobyčajnú generáciu hereckých kolegov a spolužiakov, ktorí z tejto doby vzišli. „*Keď ste mladý a máte radosť zo života, tak normalizácia nenormalizácia, tešili sme sa,*“ opísala Zuzana Kronerová pocity pri znovuoživení trnavského Divadla pre deti a mládež.

Druhá polovica večera sa niesla v duchu skúseností na filmovom poli. Pri zmienke o otcovi Jozefovi Kronerovi spomenula, ako sa jej podarilo v Spojených štátoch prezentovať film *Obchod na korze*, ktorého premietania sa vo vtedajších časoch Jozef Kroner nemohol zúčastniť. Ochotne porozprávala o zážitkoch z filmu *Nevera po slovensky*, ale aj o otužovaní, ktoré bolo nevyhnutné pre realistickú tvorbu jej najnovšieho filmu *Bába z ledu*. Tiež spomínala úspechy tohto filmu v zahraničí. Prijemným spštením večera bola prehliadka jej dnes už ikonických okuliarov, ktorých si so sebou priniesla skutočne neúrekom.

Okrem očarujúcej iskry Zuzany Kronerovej sa na pódiu blykli aj speváčka Romana Líšková a gitarista Peter Dechet. To, že na našej katedre možno objaviť skutočne talentovaných študentov, potvrdili Lucia Kociská a Matúš Tóth, ktorí podujatie osviežili tanečným vystúpením.

Aj tohtoročné *Kultúrne potulky* boli zakončené úspechom a povznesenou náladou, pretože znamenali príjemný zážitok nielen pre hostí, ale i všetkých zúčastnených.

Bc. Andrea Olejárová
študentka 2. ročníka Mgr. štúdia
Katedry kulturológie, FF UKF v Nitre

Melange – výstava študentov Katedry kulturológie

Fotografia, akrylová maľba, maľba vodovými farbami či ceruzkou – takéto a ďalšie zaujímavé výtvarné techniky sme mali možnosť vidieť na výstave s názvom *Melange* v Galérii na schodoch na prelome apríla a mája 2017.

Katedra kulturológie FF UKF v Nitre systematicky rozvíja nielen teoretickú výbavu študentov, ale vytvára priestor aj na rozvoj a prezentáciu ich širokospektrálnych talentov. Inak tomu nebolo ani v prípade realizácie študentskej výtvarnej tvorby *Melange*, ktorá už svojím názvom odkazuje k akejsi pomyslenej zmesi alebo všehochuti

akrylovou krajinomaľbou, Zuzana Božiková vystavovala obrazy tvorené viacerými štýlmi ako napríklad maľba temperovými, či vodovými farbami alebo ceruzkou. Rastislav Mihálik prezentoval sériu fotografií.

Vernisáž výstavy bola obohatená o príjemné hudobné vystúpenie, ktorého sa už tradične zhostila jedna spomedzi vystavujúcich autorov – Romana Lišková, ktorú na gitare sprevádzal Peter Dechet.

Pre trojicu študentov bola príležitosť vystavovať v Galérii na schodoch Katedry kulturológie FF UKF v Nitre skúsenosťou, ktorá ich isto motivovala k ďalšej práci na sebe a na rozvoji svojich výtvarných schopností, ktorú určite zúročia v ďalšej tvorbe.

Mgr. Veronika Moravčíková, PhD.

a prepojenosti rôznych štýlov a prvkov. Prepojenosť sa však neprejavila iba v prípade naznačenej rôznosti využívaných výtvarných techník, ale aj v spolupráci viacerých vystavujúcich autorov. Autormi, ktorí prezentovali svoje diela boli študenti 3. ročníka bakalárskeho stupňa štúdiá: Romana Lišková, Rastislav Mihálik a Zuzana Božiková.

Počas histórie Galérie na schodoch boli v jej priestoroch vystavované diela viacerých významných slovenských aj svetových výtvarníkov, no niekoľkokrát svoje dvere otvorila aj začínajúcim autorom a študentom. Bolo tomu tak napríklad v roku 2012 v prípade výstavy fotografií Lenky Lukačovičovej, v roku 2014 sa uskutočnila výstava *Filthy Monkeys*, v rámci ktorej vystavoval vtedajší študent Peter Duchoň či v roku 2016 výstava fotografií z odbornej exkurzie s názvom *Transylvánia – krajina za lesmi* a podobne. Myšlienka založenia Galérie na schodoch sa však vždy spájala so študentmi a ich praktickou skúsenosťou, ako to bolo vo forme ich participácie na organizácii výstav, tvorbou kurátorských príspevkov, vystúpení v rámci sprievodného programu alebo konferovanie vernisáží.

Dňa 24. apríla 2017 však boli študenti opäť v pozícii vystavovateľov. Každý z autorov vniesol do výstavy svoj rukopis. Romana Lišková sa prezentovala primárne

Výstava k prameňom byzantskej tradície na Slovensku

V predvečer slovanského písomníctva a z príležitosti 1150. výročia od prijatia staroslovienčiny ako liturgického jazyka sa v priestoroch Galérie na schodoch Katedry kulturológie na Filozofickej fakulte UKF v Nitre uskutočnila obnovená výstava panelov, ktoré prezentovali faksimile rozličných písomností liturgického, apologetického, edukačného, homiletického, katechetického, polemického, administratívnoprávneho i mimoliturgického charakteru. Jednotlivé písomné prameňové sa podarilo nájsť v rámci terénnych a archívnych výskumov na Slovensku a v zahraničí. Spomínané písomnosti odhaľujú málo známy horizont duchovnej kultúry, v ktorom významnú rolu zohrali práve nositelia byzantskej tradície na Slovensku. Rozsiahly korpus týchto prameňov sa v súčasnosti intenzívne skúma aj v rámci projektu APVV-14-0029 s názvom *Cyrilské písomníctvo na Slovensku* do kon-

ca 18. storočia. Cyrilské písomnosti zohráva v dejinách slovenskej písomnej kultúry významnú rolu a možno ho vnímať aj ako výraz spojenia slovenskej kultúry s cyrillo-metodskou tradíciou.

Cyrilské písomnosti poskytujú priestor pre hlbšie poznanie interkultúrnych a interkonfesionálnych procesov, ktoré ovplyvňovali rozličné historické, kultúrne, etnicko-konfesionálne a jazykové podmienky. Spolu s písomnými pamiatkami v slovenskom, latinskom i nemeckom jazyku utvárajú obraz o intenzívnom viacrozmerom a synergickom duchovnom živote slovenskej spoločnosti. Prostredníctvom cyrilských písomných prameňov tak možno skúmať vklad byzantsko-slovanského kultúrneho horizontu v živote obyvateľov Slovenska, a tak bližšie spoznať nadregionálny, interkultúrny a interetnický rozmer písomníctva spätého s byzantsko-slovanským obradom.

Prostredníctvom systematického výskumu písomných prameňov cirkevnej proveniencie na Slovensku možno pochopiť nielen rôznorodosť konfesií, liturgických jazykov a etnicko-konfesionálnych stereotypov na Slovensku, ale najmä kultúrne realie, ktoré sú významným dokladom o spoločnom vývine historicko-kultúrneho povedomia ich nositeľov. Písomné pramene späté s duchovnou kultúrou sú jedinečným dôkazom o vytrvalej kultúrnej komunikácii, ktorá sa uplatňovala v rozmanitom slovanskom i širšom európskom priestore.

Cyrilské písomníctvo späté s byzantsko-slovanskou tradíciou na Slovensku i v celom karpatskom areáli je výsledkom dlhodobých historických, kultúrnych a konfesionálnych procesov, ktoré sa realizovali práve vďaka

priamym kontaktom so slovanským Juhom i Východom. Osobitnú úlohu však pritom zohrali najmä vlastné duchovné a nábožensko-kultúrne zdroje. Tieto kultúrne procesy získali osobitý rozmer práve v kontexte s cyrillo-metodským dedičstvom, kolonizáciou na valašskom práve, užhorodskou cirkevnou úniou a jej dôsledkami i s kánonickým zriadením Mukaevskej eparchie. Uplatňovanie sa cyrilského písomníctva v kultúrnom kontexte Slovenska, kde sa rozvinul byzantsko-slovanský obrad, duchovnosť a cirkevno-slovanský liturgický jazyk, predstavuje významný civilizačný vklad a svedčí o aj významnej účasti Slovákov na formovaní tejto kultúrnej identity v priestore stretania sa slovanských priestorov známych ako Slavia Latina a Slavia Byzantina.

Nezastupiteľné miesto slovenskej písomnej kultúry v európskom kontexte potvrdzuje už samo prijatie staroslovienečiny a cirkevnej slovienečiny ako liturgického jazyka v prostredí európskej kresťanskej kultúry. Za dedičov tejto duchovnej a kultúrnej tradície sa hlásia tie spoločenské Slovanov, ktoré vznikli v systéme synergie kresťanských hodnôt s účasťou partikulárnych konfesionálnych tradícií. Do tohto kontextu významne patrí aj cyrilská písomná kultúra, ktorá vznikala a uplatňovala sa aj na Slovensku.

Výstava sa uskutočnila v spolupráci Katedry kulturológie Filozofickej fakulty Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre a Slavistického ústavu Jána Stanislava SAV. V Galérii na schodoch bola výstava prístupná od 23. mája 2017 do 30. septembra 2017.

Prof. PhDr. Peter Žeňuch, DrSc.

ARTWALK v Banskej Bystrici a Dúbravici

Netreba zvlášť pripomínať, že realizácie rôznorodých výjazdov so študentmi odboru kulturológia majú na našej katedre dlhodobejšiu tradíciu. Sú takpovediac zmysluplnou súčasťou korpusu študijných programov v bakalárskom a magisterskom stupni štúdia v podobe špecializovaných jednodňových/ dvojdňových odborných exkurzií. Študenti prostredníctvom nich priamo vstupujú do terénu, resp. jednotlivých kultúrnych reálií. Systematicky sa oboznamujú s činnosťou kultúrnych inštitúcií, prip. kultúrnych centier v kontexte nezávislej kultúry na Slovensku.

V dňoch 1. a 2. decembra 2016 sa študenti 1. a 2. ročníka Bc. štúdia odboru kulturológia vybrali na dvojdňový výskumný výlet do Banskej Bystrice a jej neďalekého okolia. Podniknutá cesta kopírovala už starší formát s názvom *Artwalk Banská Bystrica (Mesto a jeho inokultúrne zákutia)* so zameraním na nezávislé kultúrne centrá (známe i menej známe). Jeho autorom a iniciátorom bol aj minulý rok programový riaditeľ a projektový manažér Mgr. Milan Zvada, MA z Centra nezávislej kultúry Záhrada, n. o. Programovú skladbu tohto výletu opäť zostavil z návštev viacerých kultúrnych inštitúcií, priestorov a uzlov v meste pod Urpinom (Bábkové divadlo na Rázcestí, Vila Dominika Skuteckého – Stredoslovenská galéria, Mestské divadlo – Divadlo z Pasáže, Farhof Art Club, Urban Spot a i). Najskôr však zaviedol študentov do Beniczského pasáže, v ktorej sídli Centrum nezávislej kultúry Záhrada. V jej exteriéroch si mohli prezrieť predovšetkým vytvar-

né objekty v záhradnom areáli viacerých zahraničných umelcov z jednotlivých umeleckých rezidencií ako napr.: ihlanovitý objekt *ID – Influence Diagram* – inšpirovaný monumentálnou stavbou totalitného pomníka zo známeho filmu *Obchod na Korze* – jeho autorom je poľský sochár a performer Paweł Korbus, prip. nápaditý a domyselný objekt *Mačkozajac/ Gatonejo*, ktorý bol vytvorený v rámci rezidenčného pobytu *„Migrations are natural, borders are not“ / „Sťahovanie je prirodzené, hranice nie“* (11. – 18. 7. 2016). Podieľal sa na ňom mexický umelec Carlos Carmonamedina. Použil pri ňom výlučne odpadový materiál. *Mačkozajac/ Gatonejo* mal namiesto očí pribudované vkusné a účelné vtáčie búdky. Nielen vďaka týmto artefaktom a viacerým rezidenčným aktivitám možno považovať nezávislé kultúrne centrum Záhrada za výrazne rešpektované hniezdo nezávislej kultúry na Slovensku.

Dôležité je tiež vyzdvihnúť, že počas exkurzie sa študenti ideálnym spôsobom stretávali s prevádzkovým chodom jednotlivých kultúrnych centier, rozličnou koncepciou poslania, dramaturgiou ako aj osobitým modusom fungovania. Napríklad v Bábkovom divadle na Rázcestí sa študenti reálne ocitli na divadelnej skúške pripravovanej inscenácie *Indiánske rozprávky* s účinkujúcimi herečkami Mariannou Mackurovou a Evou Dočolomanskou. Mohli si vyskúšať animovanie (vodenie) bábok a v rozhovoroch s dramaturgickou Monikou Tatarkovou spoznať neobvyklé a často i ojedinelé aktivity tohto divadla, systematicky rozvíjajúce najmä mnohé projekty s rodovou a ženskou tematikou.

Umelecká šéfkia Eva Ogurčáková z Mestského divadla – Divadla z Pasáže, na ďalšej zo zastávok tohto heu-

risticky komponovaného výletu, veľmi podrobne predstavila genézu a profiláciu jediného profesionálneho divadla komunitného typu na Slovensku.

Pre študentov sa jednoznačne najpríťažlivejším z navštívených priestorov stala budova bývalého kina Hviezda s terajším názvom URBAN SPOT, pretransformovaného na alternatívne koncertné miesto.

Nasledujúce dopoludnie 2. 12. 2016 pokračoval Artwalk v neďalekej obci Dúbravica, kde sa študenti zoznámili s činnosťou projektu Kultúrnej dediny. Výtvarník a riaditeľ kultúrnej dediny Dúbravica *Periférne centrá* Andrej Poliak privítal účastníkov tohto umeleckého putovania v priestoroch bývalej materskej škôlky a zainteresovane im osvetlil život kultúrneho centra na vidieku a osobitne projekt Kunstsdorf (laboratória súčasnej kultúry na vidieku). Predstavil im najmä sociálny rozmer umeleckých projektov v tejto obci, do ktorej smerujú pravidelne jednotliví umelci rezidenčne pôsobiť a zanechávajú tu často rôznorodé akcie/ intervencie prevažne v prírodnom i dedinskom priestore. Po krátkom mini exkurze sa spolu s účastníkmi exkurzie vybral putovať sychravou, zimno-jesennou krajinou k vytýčeným objektom rozptýlených na lúkach a pasienkoch. Ich osobitosťou je najmä pragmatická účelnosť spolu s umným architektonickým dizajnom. Študenti sa mohli pokochať rôznymi artefaktmi zakomponovanými v krajine, resp. do krajiny akými boli napríklad: opekačka Kaviľ (dizajnovo transformované miesto na opekanie spolu s unikátnou rozhl'adňou), voľne stojaci rebrík uprostred lúky s názvom *Cesta do neba*, UniMO (útulňa a rozhl'adňa v exteriéri v jednom) a mnohé iné.

Návštevou Dúbravice sa zväčšil intenzívne naplnený Artwalk – umelecké putovanie trajektóriami súčasnej nezávislej kultúry na Slovensku. Pre študentov a študentky kulturológie sa celkovo poodkryla pestrá paleta nového, revitalizujúceho a transformujúceho kultúrneho života, evidovaného nielen v mestských sídlach, ale rovnako aj na periférnom vidieku.

doc. Mgr. Miroslav Ballay, PhD.

Psota na Slovensku, jednodňová odborná exkurzia

Dňa 8. marca 2017 navštívili študenti Katedry kulturológie FF UKF v Nitre počas jednodňovej odbornej exkurzie nezávislé kultúrne centrum na vidieku: Divadlo Pôtoň v obci Bátovce. Aktívne sa zúčastnili vzdelávacieho projektu *Psota na Slovensku*, ktorý je prioritne určený pre študentov stredných škôl, vysokých škôl, ale i pedagógov. Projekt sa snažil zážitkovou formou zvyšovať u študentov kultúrnu gramotnosť a zároveň iniciovať dialóg v rámci aktuálnych a súčasných spoločenských tém. Organizátori konkrétne upriamili pozornosť na problematiku národnej identity, xenofóbie, diskriminácie, neznášanlivosti, neonacizmu etc.

Po príchode do budovy bývalého kultúrneho domu v Bátovciach (dnes už významne etablovaného sídla pre umelecké rezidencie) si študenti vypočuli úvodnú prednášku riaditeľa a dramaturga Divadla Pôtoň Michala Diteho o vzniku, fungovaní, financovaní a prevádzkovaní tohto nezávislého kultúrneho centra, ktoré je riadnym členom siete nezávislých kultúrnych centier na Slovensku. Následne si mali možnosť pozrieť aktuálnu divadelnú inscenáciu s názvom *Vojenské meno Rama* (2017) v réžii ukrajinského režiséra Sashka Bramu. Naštudovali ju v rámci svojho rezidenčného pobytu v Bátovciach v koprodukcnej spolupráci s Divadlom Pôtoň i s ukrajinským tímom tvorcov.

Vojenské meno Rama je inscenácia dokumentárneho charakteru, čerpajúca zo skutočných udalostí. Autori v nej predostreli príbeh mladiej právničky a dobrovoľníčky Júlie vo vojnu zmietanej časti východnej Ukrajiny, v ktorej nastáva konflikt medzi demokratickými hodnotami a extrémizmom, resp. totalizmom. Tvorcovia okrem toho dokumentovali aj príbehy ľudí, ktorým vojna nečakane zmenila život. Autori inscenácie celkovo využívali minimalistické prvky v rámci scénografie, v ktorej dominovala najmä videoprojekcia. Tvorcovia narábali s intermedialitou v divadle nielen ilustratívne, ale zároveň sa video zaujímavými spôsobmi stávalo významotvorným a dejotvorným nosičom, ktorý naratívne posúval chronológiu celého príbehu. Minimalizmus sa preukazoval aj v ďalších zložkách. Počas celého predstavenia sa na javisku vyskytovali iba traja herci, ktorých civilné kostýmy nijak zvlášť nepútali pozornosť. Rovnako tak i hudobná zložka, pozostávajúca z jedného hudobníka s gitarou, bola charakteristická svojou nenáročnosťou, ba až jednoduchosťou. Režisér spolu s hercami naznačil, že i v skromných tvorivých podmienkach sa dá vytvoriť divadelné dielo, ktoré svojou silnou výpovednou hodnotou dokáže osloviť diváka.

Po vzhľadnutí inscenácie ukrajinských umelcov/rezidentov sa študenti aktívne zapojili do troch tvorivých workshopov pod vedením odborných lektorov z oblasti kultúry a umenia. Poslucháči mali na výber: divadel-

nú dielňu s režisérkou Ivetou Ditte Jurčovou, výtvarný workshop s lektorom Zoltánom Nagyom a literárny workshop s Katarínou Vargovou. Kľúčovou pre jednotlivé tvorivé dielne bola primárne práca s printovými médiami a informáciami v nich.

Jednodňovú exkurziu uzavrela diskusia *Ako ďaleko je Slovensko od Ukrajiny?* s diskutujúcim občianskym aktivistom pre ľudské práva Radom Slobodom (autor napr. banskobystrickej iniciatívy *Nie v našom meste* a wachdog projektu WatchBBSK) a zakladateľkou organizácie Ukrajinsko-slovenská iniciatíva Ľudmilou Verbickou, moderná dramaturgom Michalom Dittom. Ústrednými témami boli majdan na Ukrajine, extrémizmus či dôveryhodnosť médií atď. Študenti sa prostredníctvom tejto jednodňovej odbornej exkurzie cielene oboznámili s fungovaním konkrétneho nezávislého kultúrneho centra v Bátovciach a aktívne sa zapojili jedného z jeho kontinuálne rozvíjaných edukačných projektov *Psota na Slovensku*.

Tvorcovia inscenácie *Vojenské meno Rama*

Námet: *Julia Haribol, Sashko Brama*

Réžia: *Sashko Brama*

Dramaturgia: *Michal Ditte, Iveta Ditte Jurčová*

Scénografia: *Tom Ciller*

Hudba: *Ruslan Boiaryn*

Hrajú: *Nina Khyzhna, Andrii Buchko, Ruslan Boiaryn*

Mgr. Jozef Puškár

interný doktorand

Katedry kulturológie FF UKF v Nitre

Potulky Balkánom, viacdňová odborná exkurzia

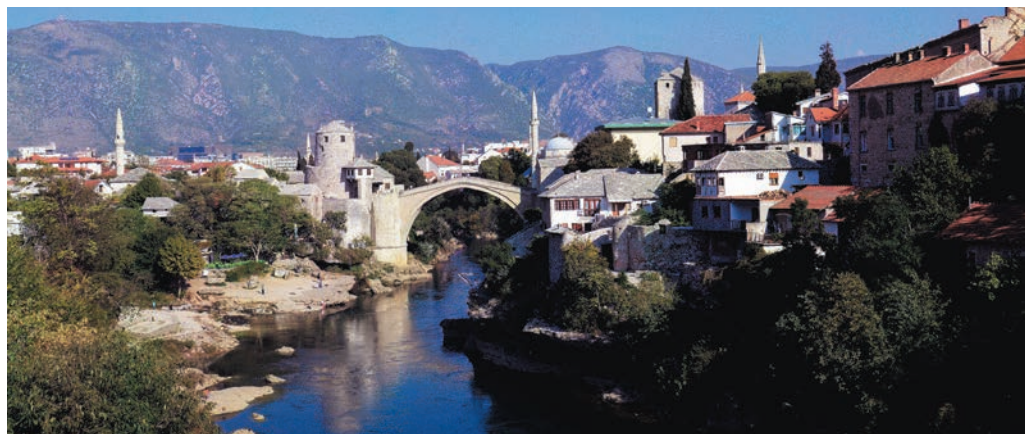
Hlavnými pedagogickými zámermi organizovania viacdňových odborných exkurzií v rámci štúdia na našej katedre je spoznávanie odlišných kultúrnych regiónov,

hľadanie kultúrnych rozdielov, interkultúrnej komunikácie, ako aj rôznych interetnických a konfesijných vzťahov. Účastníci sa v ich priebehu oboznamujú najmä s rozdielnymi spôsobmi správania, myslenia, vnímania náboženských a kultúrnych prejavov, umeleckej kultúry i pamiatkami svetového kultúrneho dedičstva a pod. Dôležitým rozmerom organizovaných viacdňových exkurzií je následne konfrontácia s odlišnosťou, ktorá je pre študentov zjavne lekciovou z rešpektovania a tolerance ku kultúrnej inakosti.

Študenti bakalárskeho i magisterského štúdia Katedry kulturológie FF UKF v Nitre ako aj ďalších odborov (estetiky, etnológie a folkloristiky, marketingovej komunikácie a reklamy) začali nový akademický rok 2017/2018 netradične viacdňovou odbornou exkurziou (28. 9. – 5. 10. 2017), ktorá smerovala naprieč krajinami západného Balkánu (Chorvátsko, Bosna a Hercegovina, Srbsko).

Našou prvou zastávkou bolo Chorvátsko a bezprostredne za jeho hranicami hrad Trakošćan, nazývaný aj „chorvátske Bojnice“. Jeden z najkrajších hradov Chorvátska je architektonickým kultúrnym dedičstvom situovaným uprostred hôr a obkoleseným lesoparkom, v ktorom sídli aj historické múzeum. Odtiaľ sme sa posúvali južnejšie a navštívili sme ďalšie pozoruhodné chorvátske miesta. V hlavnom meste Chorvátska, Záhrebe, sme absolvovali spoločnú prehliadku Chorvátskeho múzea insitného umenia. Počas prehliadky mesta sme nevynechali ani trh Bana J. Jelačića, Záhrebskú katedrálu, Branimorovu tržnicu, Art Pavilion a mnohé ďalšie. Historické mestečko a prístav Šibenik v strednej Dalmácii zaujal najmä bezprostrednou blízkosťou mora. Vďaka svojej urbanistickej štruktúre ponúkal mnoho možností túlania sa jeho charakteristickými uličkami. Rozhodne sme v ňom nesmeli vynechať katedrálu sv. Jakuba, jednu z pamiatok svetového kultúrneho dedičstva UNESCO v rámci obdivovania kultúrnych pamiatok.

Najciteľnejšie vplyvy Orientu na západnom Balkáne sme autenticky precítili v Bosne a Hercegovine prostredníctvom potuliek historickým, kresťansko-moslimským Mostarom a jeho blízkym okolím. Neďaleká, pôvodne

pirátska osada Počitelj, nás rozhodne zaujala nielen mešitou Hadži Aliho zo 16. stor., ale i hradom zo 14. stor., o ktorého vybudovanie sa postaral uhorský kráľ Matej Korvín. Mostar lákal študentov nielen najznámejším Starým mostom, rozdeľujúcim ho na moslimskú a kresťanskú časť, ale aj početné turecké domy. Bosna a Hercegovina rovnako učarovala aj ojedinelými prírodnými scenériami a prírodnými pamiatkami. Navštívili sme napríklad známe vodopády Kravice či prameň Vrelo Bune s moslimským kláštorom dervišov.

V Sarajeve sa študenti azda najintenzívnejšie oboznámili s nedávnou históriou občianskej vojny v bývalej Juhoslávii a to aj návštevou Múzea vojnových zločinov proti ľudskosti a genocídy 1992–1995. Dokumentárne filmy, osobné predmety, fotografie boli dôkazmi nehumánosti, na druhej strane odkazmi plných nádeje a podpory pripomínajúcich odvahu a silu človeka. Naši sprievodcovia nám tiež ukázali najznámejšie a najkrajšie pamiatky Sarajeva (napr. Gazi Husrev-begova mešita, Katedrála Najsvätejšieho Srdca Ježišovho, Baščaršija – stará osmanská štvrť, Pijaca Markale – veľký trh, pešia zóna – Ferhadja) ako aj miesta spojené s jeho krvavou históriou. Počas počúvania ich výkladu bol citeľný obrovský patriotizmus s mestom, keď nehovorili o Sarajeve a Bosne a Hercegovine inak ako o „mojej krajine“.

O niečo inú atmosféru ponúko naopak Srbsko. Pamiatkami aj históriou hlavného mesta Belehrad nás previedla slovenská teatrologička Juliana Beňová, pôsobiaca na katedre slovenského jazyka a kultúry a doktorand z Filozofickej fakulty Belehradskej Univerzity Marko Stojanović. Obaja nás oboznámili s časťou Kalemegdanu, Námestím republiky a pravoslávny chrámom sv. Marka v parku Tašmajdan. Spoločne sme absolvovali aj prehliadku Etnografického múzea so zbierkou ľudového umenia a nádherných krojov. V rámci individuálnych prehliadok sme zavítali aj do Katedrály Sv. Sávu, jedného z najväčších ortodoxných chrámov v Európe, či Chrámu sv. Marka v tradičnom srbsko-byzantskom architektonickom štýle.

Poslednou našou zástavkou v Srbsku sa stala Petrovaradínska pevnosť v Novom Sade, ktorá bola v 17.-18. stor. postavená na mieste niekdajšieho maďarského a tureckého opevnenia. V súčasnosti je zaujímavá najmä pre početné umelecké ateliéry, ktoré sa tam ukrývajú.

Jednotlivé krajiny bývalej Juhoslávie, ktorými sme počas exkurzie prechádzali, nás jednoznačne pohltili nielen atmosférou svojich miest a zákutí, ale vo veľkej miere sa nedalo odolať ani lokálnymi pokrmom, ktoré boli často gurmánskym zážitkom. Západný Balkán treba nielen zažiť, ale aj ochutnať a to doslovne. Na pripomenutie si najzaujímavejších zážitkov z exkurzie sme po prvýkrát v histórii katedry pripravili dňa 24. októbra 2017 originálny cestovateľský večer s príznačným názvom *Potulky Balkánom*, ktorý sa vcelku stretol s pomerne priaznivým prijatím. Jeho organizátori a moderátori (Michal Reiser, Jozef Puškár a Jaroslav Miček) pútavo a záživne odkryli v neformálnej atmosfére Univerzitného tvorivého ateliéru FF UKF svoje videnie a vnímanie navštívených miest prostredníctvom vtipných komentovaní fotografií, videí, okorených vlastnými príhodami a skúsenosťami. Naše potulky v rámci tohoročnej viacdňovej odbornej exkurzie boli v mnohom výdatnou a inšpiratívnou ochutnávkou často kontrastných podôb súčasného Balkánu.

Mgr. Lucia Valková
interná doktorandka

Katedry kulturológie FF UKF v Nitre

ZVIZDAĽ: ZEM NIKOHO

Dôsledky černobyľskej jadrovej katastrofy z roku 1986 pretrvávajú dodnes. Vegetácia sa postupne vyrovnáva s neviditeľným nepriateľom – rádiáciou, pričom sa z osídlených obydľí stali len ruiny a život ako ho poznáme prakticky prestal existovať. Sú však ľudia, ktorí sa rozhodli neopustiť svoje domovy a ostať tak v zemi nikoho – černobyľskej zóne. ZVIZDAĽ (ČERNOBYĽ TAK ĎALEKO, TAK BLÍZKO)¹ približuje osudy a život dvoch posledných obyvateľov zakázanej černobyľskej zóny – Petra a Nadi, manželského páru žijúceho napriek rádiácií na tomto území dodnes.

Sila a odhodlanie neopustiť svoj vlastný domov so sebou priniesla okrem samoty aj život v neľudských podmienkach sprevádzaný každodenným bojom o prežitie. Divadelné dielo malo svoj veľmi špecifický divadelný priestor, odohrávalo sa totiž v štúdiu DAB v Nitre, pričom na prvý pohľad bolo identifikovateľné, že nepôjde o činohru. Belgický divadelný súbor BERLIN priniesol inscenáciu osobitej a nekonvenčnej formy. Divadelný priestor bol rozložený vo forme arény, pričom oproti sebe sediacich divákov oddeľovali plátna po každej strane. Hlavnú zložku diela tvoril audiovizuálny dokument doplnený netradičnou scénografiou Manu Siebensa a Iny Peetersovej. V dolnej časti priestoru plátna sa nachádzali tri makety predstavujúce reprodukciu domu a príslušného okolia manželov Petra a Nadji. Audiovizuálna zložka bola týmto spôsobom obohatená o živé snímání niektorých detailov reprodukcie tohto domu pomocou štúdiových kamier. Striedavo sa dala sledovať meniac sa výtvarná zložka počas rôznych ročných období. Zvuk snímání kamier bol miestami veľmi rušivý, rovnako rozloženie priestoru odpúťovalo diváka od sledovania a prežívání momentu tu a teraz. Z hľadiska výrazovej akosti toto dokumentárne dielo vykazovalo aj znaky divadelnosti, najmä využitím štúdiovej techniky.

Netradičná forma, skutočný príbeh i aktuálnosť témy jednoznačne nútila k zamysleniu nad históriou a jej dosahom na súčasnosť, predovšetkým absencia živých hercov, dramatického textu a dokumentárne spracovanie v podobe rozhovorov dodávalo tomuto artefaktu divadelného diela na autenticite. Predostrel sa nám pravý obraz života bežného človeka, túžiaceho po obnove života na mieste, ktoré je aj po uplynutí doby približne tridsiatich rokov neobývateľné.

Koncepcia: Bart Baele, Yves Degryse, Cathy Blisson, Nadia a Petro Opanassovitch Lubenoc

Scénografia: Manu Siebens, Ina Peeters, BERLIN

Rozhovory: Yves Degryse, Cathy Blisson

Kamera a úpravy: Bart Baele, Geert De Vleeschauwer

Zvukové nahrávky: Toon Meuris, Bas de Caluwé, Manu Siebens, Karel Verstreken

Interprétka: Olga Mitronina

Zvuková stopa a mix: Peter Van Laerhoven

Komunikácia/Produkcia: Laura Fierens

Manažment: Kurt Lannoye

Administratívna podpora: Jane Seynaeve

Koprodukcía: Het Zuidelijk Toneel, PACT Zollverein, Dublin Theatre Festival, le CENTQUATRE, Kunstenfestivaldesarts, Brighton Festival, BIT Teatergarasjen-House on Fire, Künstlerhaus Mousonturm Frankfurt am Main, Theaterfestival Boulevard, Onassis Cultural Centre, BERLIN is associated artist to le CENTQUATRE.

V spolupráci s : deSingel

S podporou: the Flemish Government

ského študijného programu odboru kulturológia. Študent 2. ročníka Lukáš Kollárik v rámci neho spolu so spolužiakmi absolvoval projekt neformálneho vzdelávání Ako na divadlo realizovaného Asociáciou Divadelná Nitra. Počas 26. ročníka medzinárodného festivalu Divadelná Nitra (22. – 26. 9. 2017) sa študenti kulturológie zúčastnili diskusie s tvorcami, navštívili stavbu scény i samotného divadelného predstávání jedného z festivalových produkcií a aktívne sa zapojili do dielni s divadelnými praktikmi i teoretikmi na tému zhliadnutého divadelného diela.

Lukáš Kollárik

študent 2. ročníka Bc. štúdia

Katedry kulturológie FF UKF v Nitre

Poznámky

¹ Uverejnená recenzia vznikla na Tvorivom seminári (divadelná kritika) v rámci výberových predmetov bakalár-